

Kungsstens Industriområde

En kvalitativ studie om ett industriområde i förvandling

Johan Thorstensson

Uppsats för avläggande av filosofie kandidatexamen i
Kulturvård, Bebyggelseantikvariskt program

15 hp

Institutionen för kulturvård
Göteborgs universitet

2016:02

Naturvetenskapliga
fakulteten

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Kungsstens Industriområde

En kvalitativ studie om ett industriområde i förvandling

Johan Thorstensson

Handledare: Jonathan Westin

Kandidatuppsats, 15 hp

Bebyggelseantikvariskt program

Lå 2015/16

UNIVERSITY OF GOTHENBURG

www.conservation.gu.se

Department of Conservation

Tel +46 31 7864700

P.O. Box 130

Fax +46 31 786 47 03

SE-405 30 Göteborg, Sweden

Program in Integrated Conservation of Built Environments

Graduating thesis, BA/Sc, 2016

By: Johan Thorstensson

Mentor: Jonathan Westin

Kungsstens Industriområde - a qualitative study of an industrial site in transformation

ABSTRACT

This bachelor essay aims to analyze which role Kungsstens Industrial site plays in Gothenburg and illuminate and vitalize different ideas and images of the area. The industrial site is situated in the western part of Gothenburg in an area called Sandarna and was originally planned by the city of Gothenburg in the mid 1940s. The area is currently under transformation due to closures of old workshops and factories. New businesses with a different nature, such as nightclubs and art studios, are replacing the old ones and shaping the area into something new and exciting. Meanwhile, the remaining workshops and factories are still booming which creates an eclectic city environment day and night.

By mapping Kungsstens Industrial site with the help of archives, literature, and, above all, based on Henri Lefebvres views on the production of space, qualitative interviews with both active operators in the Kungssten area and with a representant from the planning office in Gothenburg, this essay shows a place with several meanings.

Furthermore, this essay shows that the industrial site in Kungssten has completed major changes from the 1940s to 2016. The place has gone from an area strictly limited to workshops and factories to a place where creative and alternative businesses thrives. The area can be seen as a fertile soil for such movements and plays therefore an important role in the city of Gothenburg. The area is important as a small businesses cluster where companies cooperate and expands as a unit. As such, it is a vital part of the term "blandstad" that the city strives to achieve.

Title in original language: Kungsstens Industriområde - en kvalitativ studie om ett industriområde i förvandling

Language of text: Swedish

Number of pages: 43

Keywords: Industrial Heritage, Kungsstens Industriområde, Sandarna, Gothenburg, Nightlife, City planning

ISSN 1101-3303

ISRN GU/KUV—16/05--SE

Förord

Till Svante.

Innehållsförteckning

1. Inledning	9
1.1 Bakgrund och problemformulering.....	9
1.2 Frågeställningar	10
1.3 Metod och material	10
1.4 Syfte och mål	11
1.5 Tidigare forskning	11
1.6 Teoretisk referensram	13
1.6.1 Planeringshistoria	13
1.6.2 Variation i staden och stadsplanering enligt Jane Jacobs.....	13
1.6.3 Återbruk av äldre industrifastigheter	15
1.6.4 Relationer till platser	15
1.7 Avgränsningar	16
1.8 Disposition	16
2. Kungsstens Industriområde	17
2.1 Mitt bland gravar, villor, trafikleder och funktionalism	17
2.2 Historik	19
2.3 Utveckling i fotografier	23
2.4 Verksamma idag.....	24
3. Röster från verksamma	25
3.1 Varholmsgatan 7	25
3.2 Premium Urval.....	28
3.3 Beerbliotek	31
4. Röster från Göteborgs Stad	33
4.1 Göteborgs översiktsplan.....	33
4.2 Planer för Kungsstens Industriområde.....	34
4.3 Intervju med Stadsbyggnadskontoret.....	36
5. Slutsats och diskussion	38
6. Sammanfattning.....	41
Tabell- och illustrationsförteckning	44
Käll- och litteraturförteckning.....	45
Bilagor.....	48

1. Inledning

1.1 Bakgrund och problemformulering

Kungsstens Industriområde befinner sig i ett intressant skede. Sedan den kraftiga nedgången för Sveriges industrier på 1970- och 80-talet har Kungsstens Industriområde sakta men säkert avindustrialiserats och de tomma verkstadslokalerna har delvis fått lämna plats åt nya aktörer. Området, som från början planades av Göteborgs Stad ämnat för verkstäder och industrier, har utvecklats till en plats för skapande, kreation och kulturellt betingande verksamheter samtidigt som många små verkstäder och industrier fortfarande finns kvar och frodas. Tillsammans skapar detta ett eklektiskt stadsrum som är levande dag som natt. På dagen samsas, bland andra, bygghandel, snusfabrik och verkstäder - på kvällen (särskilt helgen) transformeras området och blir till mötesplats för skateboardåkare, musiker och festidkande Göteborgare på jakt efter alternativa nattklubbssupplevelser. Denna organiska framväxt av alternativa verksamheter i äldre industribyggnader har resulterat i, ett för mig, speciellt stadsrum fyllt med unik historia och annorlunda berättelser.

Trots att området ligger insprängt mellan trafikleder, bostäder och en kyrkogård exploateras närområden. Industriområdets nordöstra del har delvis exploaterats genom uppförandet av studentbostäder då en ny plan för området antogs den 20:e juni 2013 (SBK Sandarna Dnr. 0768/06). Ytterligare bebyggelse planeras i närområdet och för närvarande ligger en plan ute på samråd för förskola och studentbostäder (SBK Sandarna Dnr. BN0556/13). Detta kan komma att förändra karaktären på Kungsstens Industriområde avsevärt.

Göteborg står ständigt inför stora förändringar, efterfrågan på centrala bostäder ökar och förtätning står i fokus. Stadsdelar granskas och områden utan tillräcklig funktion ifrågasätts (Saltzman 2009, s. 38). Ligger de dessutom nära trafikleder och kollektiva knutpunkter torde de vara extra attraktiva när staden växer samtidigt som bostadsbristen ökar. I skrivande stund finns det dock inga planer på att exploatera det befintliga industriområdet men det attraktiva läge platsen har torde kunna betyda att intresse för området i framtiden kan uppstå. 15 minuters spårvagnsfärd tar dig antingen västerut till Saltholmens klippor eller österut till innerstadens shoppingmöjligheter. Industriområdets geografiska läge är således tämligen lukrativt. Vid en första anblick kan Kungsstens Industriområde tyckas nedgånget, oordnat och ineffektivt och i stort behov av upprustning. Vid noggrannare besiktning kan uppfattningen bli annorlunda. Det som var oordnat blir kreativt och det som var nedgånget blir industriromantiskt.

Skedet som Kungsstens Industriområde för närvarande befinner sig i är alltså såpass intressant att det är värt att dokumenteras. Det saknas kunskapsunderlag över området då det legat i blindo sedan mitten på 1980-talet då området var ämne för ett forskningsprojekt (mer om detta i kapitel 1.5). Sedan dess har mycket förändrats, verksamheter har lagt ner, nya har tillkommit och området har kommit att bli ett tillhåll för alternativa rörelser i jakt på effektiva och billiga lokaler att hyra. Det är viktigt att denna eklektiska blandning av verksamheter studeras och får höras.

1.2 Frågeställningar

- Hur har Kungsstens Industriområde vuxit fram och förändrats?
- Vad anser de verksamma om Kungsstens Industriområde?
- Vad har Göteborgs Stad för planer för Kungsstens Industriområde?
- Vad spelar Kungsstens Industriområde för roll i Göteborg?

1.3 Metod och material

En relativt stor del av uppsatsen består av intervjuer från verksamma i Kungsstens Industriområde samt en intervju med en representant från Stadsbyggnadskontoret i Göteborg. Intervjuerna har genomförts med en så kallad kvalitativ metodik vilken kan liknas mer med ett samtal och är en öppnare form av intervjuteknik. Denna form av metod lämpar sig särskilt väl när syftet med intervjun är att ta reda på hur människor själva uppfattar sin värld (Esaïasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud 2012, s. 253). Steinar Kvale, norsk psykolog och en av de nordiska föregångsfigurerna gällande kvalitativ intervjuteknik, definierar denna typ av intervju på följande sätt: "... en intervju vars syfte är att erhålla beskrivningar av den intervjuades livsvärld i syftet att tolka de beskrivna fenomenens mening" (ibid.).

Vid kvalitativa intervjuer är det viktigt att frågorna respondenten skall besvara är fria från en akademisk jargong, lätta att förstå och relativt korta (ibid.). Frågorna utformades på ett sätt där förhoppningen var att intervjusvaren skulle bli långa medan frågorna förbli korta. Intervjuerna pågick mellan trettio minuter och en timma. Därefter transkriberades alla intervjuer (se BIL. 3-6). Transkriberingen är nästintill ordagrann, vilket innebär att den kan uppfattas talspråkig och icke-akademisk men har lämnats åt det ödet då det bidrar till att ge uppsatsen (läs=Kungsstens Industriområde) en nyanserad och ärlig bild.

För att visa på den mångfald Kungsstens Industriområde besitter har informanter valts ut i tre olika branscher; ett ölbryggeri, en yrkesklädesbutik och en svartklubbsarrangör. Således uppfylls syftet att ge det inifrånperspektiv uppsatsen syftar till att ge kring områdets roll i staden Göteborg. Ett brukarperspektiv har valts och därmed har inget fokus lagts på att intervjua fastighetsägare i området (även om fastighetsägare per definition också möjligen är brukare då de faktiskt äger fastigheter).

Det har i viss mån varit svårt att få tag i respondenter villiga att ställa upp. Verksamheter som verkar i gråzonen mellan vad som är lagligt och inte har vid flera tillfällen avstått till att ställa upp på en intervju eller inte svarat alls. Förhoppningen var att tonvikten skulle ligga på de alternativa rörelserna i Kungsstens Industriområde men ljusskygga verksamheter har alltså vid många tillfällen valt att avböja. Detta är förståeligt då många av arrangörerna säkerligen är angelägna om att behålla sin och sina lokalers anonymitet. Trots detta faktum, har intervjun med den ideella föreningen Varholmsgatan 7, resulterat i en

övergripande bild av Kungsstens alternativa rörelse då medlemmarna i föreningen är insatta, kunniga och väl medvetna om tillställningarna som pågår i området.

Om frågorna till de verksamma skapar ett perspektiv inifrån Kungsstens Industriområde har frågorna till Stadsbyggnadskontoret skapat ett utifrånperspektiv som kompletterar och nyanserar resultatet. Frågorna till Stadsbyggnadskontorets representant har skiljt sig något ifrån frågorna till de verksamma eftersom personen på Stadsbyggnadskontoret kan besitta information de verksamma inte har. Generellt är frågorna (se BIL. 1-2) uppdelade efter olika huvudteman. Temana är: *verksamheten, området, framtiden* och är ställda i relation till Henri Lefebvres teorier om relationer till platser (mer om teorin senare i kapitlet) vilket medverkar till att göra uppsatsen stringent och trovärdig.

Min roll som intervjuare har försökts göras så passiv som möjligt. Denna typ av intervjumetodik syftar till att presentera respondentens egna uppfattningar kring sin verksamhet och området verksamheten befinner sig i och därför har det varit viktigt att mina förutfattade meningar lämnats åt sidan. Vid vissa intervjutillfällen har detta dock blivit svårt då intervjuerna utvecklats till ett fritt samtal där båda parter blivit lika engagerade och gränsen mellan respondent och frågande suddats ut.

Vidare har jag använt mig av Stadsbyggnadskontorets arkiv och Stadsmuseets faktarum i Göteborg för att teckna en bild över hur Kungsstens Industriområde växt fram och hur det ser ut idag. ArcGIS Online har använts för att skapa kartor över området. Fältstudier har gjorts i samband med karaktärisering och fotografering av området.

1.4 Syfte och mål

Syftet med uppsatsen är att undersöka vilken roll Kungsstens Industriområde har i Göteborg och lyfta upp bilder och berättelser i området. Målsättningen med uppsatsen är att visa på att platser som Kungsstens Industriområde behövs i den moderna staden och belysa ett område som vid en första anblick kan sakna kvaliteter men som efter vidare betraktelse växer och blir intressant.

1.5 Tidigare forskning

Mellan åren 1985-1987 ägde ett forskningsprojekt rum i Kungsstens Industriområde. Projektet hade sin bakgrund i lågkonjunkturen på 1970-talet då Göteborgs kommun initierade den så kallade verkstadsindustriutredningen. Utredningen visade på att många av Göteborgs äldre industriområden sågs som näringslivsproblem på grund av alla små verkstadsföretag som med åren blivit allt mindre och mindre lönsamma. Kraftiga förändringar och förnyelseprojekt rekommenderades således (Hansson 1991, s. 18).

En projektgrupp från Göteborgs kommun ville emellertid undersöka saken närmare och beslutade att Kungsstens Industriområde skulle få verka som försöksområde. Med medlemmar från näringslivssekretariatet, stadsbyggnadskontoret, fastighetskontoret,

gatuverket, VA-verket, och miljö- och hälsoskyddsförvaltningen arbetade gruppen via Kungsstens företagarförening (som i mångt och mycket startades inför forskningsprojektet) gentemot de verksamma i Kungsstens Industriområde. Genom ett frågeformulär som kallades för "Arbetsbok" fick företagarna fylla i svar och formulera egna tankar kring frågeställningar rörande befintlig miljö, möjlighet till parkering, arbetsmiljö och service etcetera. Resultaten ledde till en "Svarsbok", där nya problem och frågor aktualiserades. Underlaget ledde sedan till förslag för faktiska åtgärder. Med Kungssten som försöksområde kom forskningsprojektet fram till en rad slutsatser för fortsatt förnyelse av äldre arbetsområden, bland annat dessa:

- Se bakom industriernas fasader, vad är det egentligen som skapar kreativitet?
- Förbättra byggnadernas kontinuerliga underhåll
- Uppmuntra egenförnyelse och organisk framväxt av verksamheter
- Var rädd om verksamhetsområden som fungerar
- Ompröva förutfattade meningar
- Områden som Kungssten behövs (ibid., s. 26-32)

Forskningsprojektet *Förnyelse av äldre arbetsområden* eller *Kungsstensprojektet* som det sedermera skulle komma att benämnas visade på ett alternativ till oaktsam förändring och pekade istället på varsamhet och dialog med de verksamma. Projektet visade att Kungsstens Industriområde är en viktig del av ett ekonomiskt nätverk som omfattar staden och nationen, viktig för staden som fysisk form, social och ekonomisk helhet, en kulturrekurs och en resurs för dagens arbetsliv, både som start- och utvecklingsmiljö för olika verksamheter (Birgersson 1996, s. 29).

Bland forskning som berör liknande områden bör Gabriella Olshammars *Det permanentade provisoriet* (2002, s. 1) nämnas. Avhandlingen behandlar Gustav Dahlénområdet på Hisingen i Göteborg, ett område som befinner sig i någon form av limbo i väntan på rivning eller erkännande. Gustav Dahlénområdet har många likheter med Kungsstens Industriområde vilket avhandlingen många gånger visar på. Författaren refererar flitigt till utredningen angående Kungssten.

Likartade områden har också behandlats i kandidatuppsatser på institutionen för kulturvård vid Göteborgs Universitet. Kathleen Lundblad lade 2014 fram uppsatsen *Slakthusområdet i Stockholm - Ett industriområdes omvandling i en växande stad*. Uppsatsen behandlar områdets roll i staden från det att det grundades till idag (Lundblad 2014, s. 9). Området kan jämföras med Kungsstens Industriområde på så vis att det också är en plats ämnat för industri som återanvänts för andra verksamheter, exempelvis nattklubbar. Området Bellevue i Göteborg, som har liknande struktur och historia som Kungssten, behandlades 2011 av Jenny Brantestad i uppsatsen *Bilder av Bellevue - Föreställningar kring ett industriområde*. Uppsatsen bygger i mångt och mycket på kvalitativa intervjuer av de verksamma i området och deras tankar kring sin närmiljö (Brantestad 2011, s. 9). Bellevue var också ämnet för Eva Tenows

uppsats *Bellevue - en studie av verksamheter och småindustri i stadslandskapet* (2006, s. 10) som lades fram vid Landskapsarkitekturprogrammet vid Sveriges Lantbruksuniversitet.

1.6 Teoretisk referensram

I följande underkapitel kommer uppsatsen ta upp teorier kring stadsplanering och människors föreställningar och uppfattningar kring den fysiska miljön och dess relation till densamma. Detta i syfte att underbygga och skapa förståelse för vidare läsning. Teorierna kan ses som en referensram vilken uppsatsen skrivs inom.

1.6.1 Planeringshistoria

Den moderna stadsplaneringen utvecklades under industrialismen som en motreaktion mot de ohållbara levnadsstandarderna i de snabbt växande städerna. Stadsplaneringens mål var å ena sidan att lösa konflikten som uppstått mellan de boendes och industriernas respektive krav, å andra sidan att förbättra levnadsstandarden för den stora skaran egendomslösa befolkning som behövde hjälp och stöd (Birgersson 1996, s. 125).

Med utopiska modeller som ideal försökte planerare, politiker och arkitekter hitta former för planering i symbios med aktuella politiska ambitioner som gav upphov till faktiska möjligheter till reglering. Urbanisering och en snabb tillväxt av städer skapade alltjämt större behov av en mer konkret och genomarbetad planering. Ibland tedde sig dock planerna orealistiska och inaktuella redan innan de införlivats (ibid., s. 126). Vid tiden kring andra världskriget blev kritiken stor emot de ofta alldeles för generella och övergripande planer som hade som mål att gälla hela områden och som ofta hade orealistiska förväntningar på samhället.

Som motreaktion grundades en ny form av planeringstradition som istället fokuserade mer på beslutsfattandet än själva planutformningen. Från att samhällen skissats upp med penna och papper utvecklades en mer samhällsvetenskaplig planerartradition inriktad på planerings- och beslutsprocesser där demokratisk dialog och medborgarinflytande uppmuntrades (ibid., s. 129).

1.6.2 Variation i staden och stadsplanering enligt Jane Jacobs

Sociologen René Schoonbrodt menar att en mångfacetterad skara verksamheter har berikande effekter för staden kulturellt och ekonomiskt (Schoonbrodt 1996, s. 42). Fenomenet att olika typer av information, produkter, aktiviteter, samarbetspartners och arbetskraft koncentreras till en avgränsad plats är det som gör en stad till en stad och genom att fungera som underleverantörer åt varandra kan de bidra till ekonomisk bärkraft för staden. Schoonbrodt menar vidare att flera mindre företag, med olika inriktningar, dessutom bidrar till ett större utbud av arbetsuppgifter genom att de efterfrågar olika slags kunskap (Olshammar 2002, s. 110).

Jane Jacobs skrev en uppmärksamrad bok vid namn *The Death and Life of Great American Cities* (2005). Ursprungligen hade boken som syfte att kritisera den befintliga

stadsplaneringen i USA och särskilt de stora förnyelse- och stadsomvandlingsprojekt som skett i New York på 1950-talet och fortsatt in på 1960-talet (ibid., s. 25). Trots att den ursprungligen skrevs för drygt 50 år sedan tycks den fortfarande vara aktuell. Jacobs menar att en av de mest vitala frågor gällande stadsplanering är hur staden ska kunna generera tillräckligt mycket mångfald och olika användning på tillräckligt många platser för att försörja sin egen befolkning. Är staden diversifierad och används på många olika sätt menar Jacobs att staden upplevs attraktiv och mångfacetterad. Detta leder i sin tur till att staden upplevs som trygg och levande. Enligt Jacobs måste fyra villkor eller kriterier prickas av för att uppfylla detta. Dessa är följande:

1. Området skall ha olika funktioner såsom arbetsplatser, restauranger, matbutiker och bostäder. Detta ska, enligt Jacobs, ge upphov till att människor vistas i området under olika tider på dygnet och av olika anledningar vilket är viktigt - inte bara av kulturell och sociologisk synpunkt utan också ekonomisk.
2. Stadsdelar skall delas upp och planeras som kvartersstäder i mindre rutnätsmönster. Helst små. Då kvarteren är små menar Jacobs att möjligheten till att välja väg ökar vilket ger en bättre blandning av människor. Stora huvudgator bör undvikas.
3. Den byggda miljön behöver inte följa några estetiska kvaliteter men det är viktigt att arkitekturen är från olika åldrar och representerar olika stilar. En slags eklekticism förespråkas. Jacobs menar vidare att det är viktigt att den byggda miljön innefattar äldre bebyggelse och inte bara nyproducerade fastigheter då hyran kan variera kraftigt alternativen emellan. Nyproducerade fastigheter har oftast högre hyra vilket betyder att bara en viss typ av verksamheter med stabil ekonomi kan inkvartera sig. Äldre fastigheter kan ha lägre hyra vilket skapar möjligheter för andra typ av verksamheter.
4. Bebyggelsen skall vara tät. Är bebyggelsen tät blir koncentrationen av människor som rör sig i området hög. Detta ökar tryggheten och bidrar till att affärsverksamheter förhoppningsvis får fler kunder (ibid., s. 176).

Jacobs menar vidare att dessa fyra villkor tillsammans genererar tillräckliga förutsättningar för en attraktiv, trygg och levande stadsdel. Beroende på hur mycket av varje kriterium som uppfylls kommer olika resultat att uppnås, dock är det viktigt att alla villkor finns representerade på något vis. Saknas något av kriterierna kan detta inte kompenseras genom att något annat är extra påtagligt (ibid., s. 177).

Emellertid har det varit svårt att empiriskt bevisa Jacobs teorier kring vad som bygger en stad. Faktum är att hennes teorier för första gången bevisades så sent som våren 2016 då, bland annat, ett italienskt forskarteam undersökte hennes teorier i Rom och Milano. Via mobildata kunde forskarna samla in information och sedan konstatera att Jacobs teorier går att implementera i verkligheten (De Nadai 2016, s. 413).

1.6.3 Återbruk av äldre industrifastigheter

Pietro Raffone, arkitekt SAR/MSA och grundare av arkitektkontoret Arkitekturkompaniet menar att återanvändning och förnyelse av äldre industriområden kan vara viktig för en stadsdels image (Lundström & Nyström 2001, s. 67). Ända sedan de kraftiga nedgångarna för Sveriges industri på 1970- och 1980-talet har stadsplanerare, arkitekter och företagsidkare försökt tackla problematiken med de tomma kvarvarande byggnaderna industrierna lämnat efter sig (ibid., s. 110). Raffone menar vidare att äldre industribyggnader har många fördelar och lämpar sig mycket bra till andra verksamheter än vad de initialt varit uppförda för. Genom att ta hand om de befintliga lokalerna kan en på ett billigt och effektivt sätt snabbt få igång nya verksamheter i lokalerna (ibid., s. 72).

Bo Öhrström, forskare kring utveckling av företagsmiljöer vid Chalmers tekniska högskola, menar att återanvändning av industrilokaler kan vara en viktig inspirationskälla för framtidsinriktade verksamheter. Han menar vidare att äldre fabrikslokaler representerar en svunnen tids ekonomiska framgång, ett historiskt arv som vi idag är beroende av (ibid., s. 74). Den befintliga byggda miljön blir således en representant för någon form av kontinuitet och säkerhet i en annars föränderlig omvärld.

Öhrström menar vidare att det dock finns ett spänningsfält mellan de som verkar för ett bevarande av byggnaderna så som de ser ut idag och de som ser byggnaderna som en resurs för nya verksamheter. Det uppstår emellertid en problematik med att balansera dessa ytterligheter mellan "totalt förfall och Disneyland-liknande förnyelseinsatser", som Bo Öhrström själv beskriver det (ibid.).

1.6.4 Relationer till platser

Det finns skilda relationer och intressen knutna till en plats vilket kan påverka hur platsen värderas och uppfattas. Då uppsatsen delvis syftar till att belysa detta finns det anledning att ta upp den franskmарxistiska sociologen och filosofen Henri Lefebvres teorier kring fenomenet han skrev i verket *The Production of Space* (1991). Lefebvre menar att det är en dynamisk process som pågår mellan människa och byggd miljö som påverkar hur rum och platser används - både praktiskt och mentalt. Lefebvre bygger sin analys på en triad han kallar för trialektik. Triaden utgörs av begreppen spatial praktik (det varseblivna rummet), representationens rum (det levda rummet) och representationer av rum (det föreställda rummet) (Lefebvre 1991, s. 38).

För att göra hans teorier begripligare har jag emellertid valt att studera Gabriella Olshammars tolkning av begreppen hon sammanställde i samband med avhandlingen *Det permanentade provisoriet* (2002, s. 154-160). Olshammar har formulerat om begreppen något och talar om den praktiskt använda platsen, platsen betraktad som bild eller skådespel och platsen som planerad eller "visionerad" (ibid., s. 154). Olshammar tolkar i begreppet den praktiskt använda platsen in hur den vardagliga användningen av platsen påverkar betraktelsen av densamma som i sin tur påverkar visioner av den. Olshammar skriver vidare "att använda platsen och skapa sig uppfattningar om den innebär att också göra platsen till sin" (ibid., s. 155).

I begreppet platsen som bild eller skådespel tolkar Olshammar in att tankar och bilder av platser inte bara kan skapas genom direkt användning av den utan också indirekt användning. Alltså genom besök eller betraktelse. Platsen jämförs då med liknande platser betraktaren upplevt och uppfattas då som en bild, eller ett skådespel. Genom att betrakta platsen indirekt kan intrycket färgas från liknande platser (ibid., s. 158).

Vidare menar Olshammar att genom den visionerade platsen byggs en bild av en plats som skiljer sig från hur den faktiskt ser ut idag - befintliga strukturer beläggs med framtidskonstruktioner. Visioner uppstår i intellektet och är inget som erfars med en närvarande kropp (ibid.).

1.7 Avgränsningar

Med tanke på uppsatsens syfte och problemformulering är den geografiskt avgränsad till just Kungsstens Industriområde. Angående historiken över Kungsstens Industriområde är uppsatsen tidsmässigt avgränsad från tiden då det uppfördes till idag.

1.8 Disposition

Efter uppsatsens inledning följer Kapitel 2 där Kungsstens Industriområde kommer beskrivas utifrån dess läge i Göteborg, dess karaktär, historia och genom en kartläggning av vilka som är verksamma i industriområdet idag. Kapitel 3 är helt ägnat åt kvalitativa intervjuer med ett antal verksamma aktörer i området och deras syn på sin verksamhet, området i sig och framtiden. Därefter följer ett kapitel som presenterar vad Göteborgs Stad anser om området genom en kvalitativ intervju med planarkitekt Jan Aleby på Stadsbyggnadskontoret i Göteborg och en granskning av Göteborgs översiktsplan. Kapitlet inleds med övergripande planer för Göteborg i allmänhet och Kungssten i synnerhet. Därefter följer ett diskuterande kapitel där teori, tankar från de verksamma aktörerna i området och Göteborgs Stads vision knyts ihop, diskuteras och jämförs. Uppsatsens avslutande kapitel 6 är en sammanfattning.

2. Kungsstens Industriområde

Kungsstens Industriområde är ett väl avgränsat och planerat arbetsområde med blandade verksamheter och varierad arkitektur och utformning. På vardagarna samsas snustillverkning, möbelproduktion, verkstäder för utveckling av specialverktyg med bilservice, replokaler och ateljéer. På helgerna transformeras emellertid området till en helt annan plats.

Med avsikt att skapa förståelse för området kommer uppsatsen i detta kapitel presentera industriområdets läge i staden Göteborg, dess karaktär, områdets utveckling från planlagt industriområde till blandområde med småverkstäder, replokaler och svartklubbar.

2.1 Mitt bland gravar, villor, trafikleder och funktionalism

För att förstå Kungsstens Industriområde är det betydelsefullt att förstå områdets läge i Staden. Industriområdet är beläget i stadsdelen Sandarna i stadsdelsnämndsområdet Majorna-Linné i västra Göteborg. Sandarna är en relativt stor stadsdel och gränsar mot Majorna och Kungsladugård nordost och Älvsborg och Nya Varvet i sydväst (se Figur 1).

Figur 1. Illustration över Göteborg

Fram till 1800-talet fanns här endast gles bebyggelse i närheten av älvstranden och det var egentligen först under 1800-talets senare hälft då hamnanläggningarna för Carnegie bruket utvidgades och Västra kyrkogården anlades i området som större arealer togs i bruk. Under krisåren 1917-1920 anlades Banehagens koloni, som blev den första samlade gruppen bostadshus i området. Först under 1940-talet, då flerbostadshus, skola och industriområden uppfördes fick Sandarna den prägel som är aktuell idag (Lönnroth 1999-, s. 316).

Mot väster (se Figur 1) gränsar Kungsstens Industriområde till den stora Europavägen E6/E20 (också kallad för Västerleden) som norröver löper vidare upp mot Älvsborgsbron och i nordost viker av till Oscarsleden. I söder löper E6/E20 vidare under Gnistängstunneln och sedermera mot Västra Frölunda. Västerleden, som färdigställdes 1974, var en del av den kraftiga utbyggnaden av trafikleder som skedde i Göteborg mellan åren 1966-1976 och skulle komma att förändra trafiksituationen i staden kraftigt. Först då fanns en modern förbindelse mellan den växande bebyggelsen i sydväst och centrala staden samt mot Hisingen (Trafikkontoret 2005, s. 14).

Ytterligare en bit västerut återfinns Kungsstens närcentrum där det bland annat finns blomsterhandlare, godisaffär, thairestaurang, konditori och möbeltapetsereare. Spårvagnshållplatsen och knutpunkten med namnet Kungssten (som tidigare hette Stadsgränsen) återfinns också här. Detta område tillhörde före inkorporeringen 1945 Frölunda socken (därav namnet på spårvagnshållplatsen) och fungerade som en viktig förstad med till exempel biograf och handel (Hansson 2007, s. 18).

Direkt söder om Kungsstens Industriområde går Högsboleden som färdigställdes 1966 och sträcker sig från Kungsstensmotet i väster till Dag Hammarskjölds väg i öster (Trafikkontoret 2005, s. 14). På höjden, direkt söder om Högsboleden, återfinns det tätbebyggda villaområdet Ekeback. Området köptes av affärsmannen Gustaf Smith som sedan styckade av marken och sålde vidare tomterna. Resultatet har blivit en brokig skara egnahemshus, ofta byggda av hantverkare från Göteborg, som slingrar sig upp för Ekebackshöjden (Hansson 2007, s. 18).

Industriområdet gränsar i öster till den 28600 stycken gravar stora Västra Kyrkogården. Västra Kyrkogården uppfördes 1888 och ritades av den blivande byggnadschefen i Göteborg Figge Blidberg. Ursprungligen hette kyrkogården Sanda Kyrkogård. och har sedan invigningen byggts ut i tre etapper och innehar idag en yta på cirka 45 hektar (Svenska Kyrkan 2009). På platsen där den nuvarande kyrkogården från 1888 ligger låg tidigare en begravningsplats för lantvärns-och kolerasjuka (Göteborgs Stad med omgivning 1855).

Kungsstens Industriområde skärmas i norr av utav Fridhemsgatan och Sandarnas bostadsområde som omfattas av cirka 40 stycken friliggande bostadshus. Stadsplanen för området utformades av en av den svenska funktionalismens främsta förgrundsfigurer Uno Åhren 1936 (Lönnroth 1999, s. 318). Området byggdes sedermera ut mellan åren 1938-1949. Bostadshusen är uppförda av sten i fyra våningar med sadeltak beklädda med rött tegel. Husen är fritt placerade i den omkringliggande terrängen och mellan byggnadskropparna återfinns planteringar och trädgårdar. Fasaderna är slätputsade och saknar dekor. Området upplevs enligt Göteborgs Stads utredning om kulturhistoriskt intressant bebyggelse som en "helhet tack vare sin enkla ljusa byggnadskroppar och enhetligt utformade sadeltak" (ibid., s. 319).

Sammanfattningsvis kan det konstateras att Kungsstens Industriområde har avvikande grannområden åt alla väderstreck. Flerbostadsområde i norr, kyrkogård i öster, villaområde i söder och vägled i väster. Att området dessutom inringas av kraftiga barriärer i form av

större leder och vägar i många riktningar bidrar till att förstärka områdets särskilda karaktär.

2.2 Historik

I följande underkapitel kommer historik över Kungsstens Industriområde kronologiskt presenteras, från tiden då industriområdet planlades, till områdets storhetstid och ända fram till vilka som är verksamma där idag. För att skapa förståelse och sätta in Kungsstens industriområde i ett sammanhang och perspektiv inleds underkapitlet kort med hur industrilandskapet förändrats och dess struktur skiftat i Sverige i allmänhet och Göteborg i synnerhet.

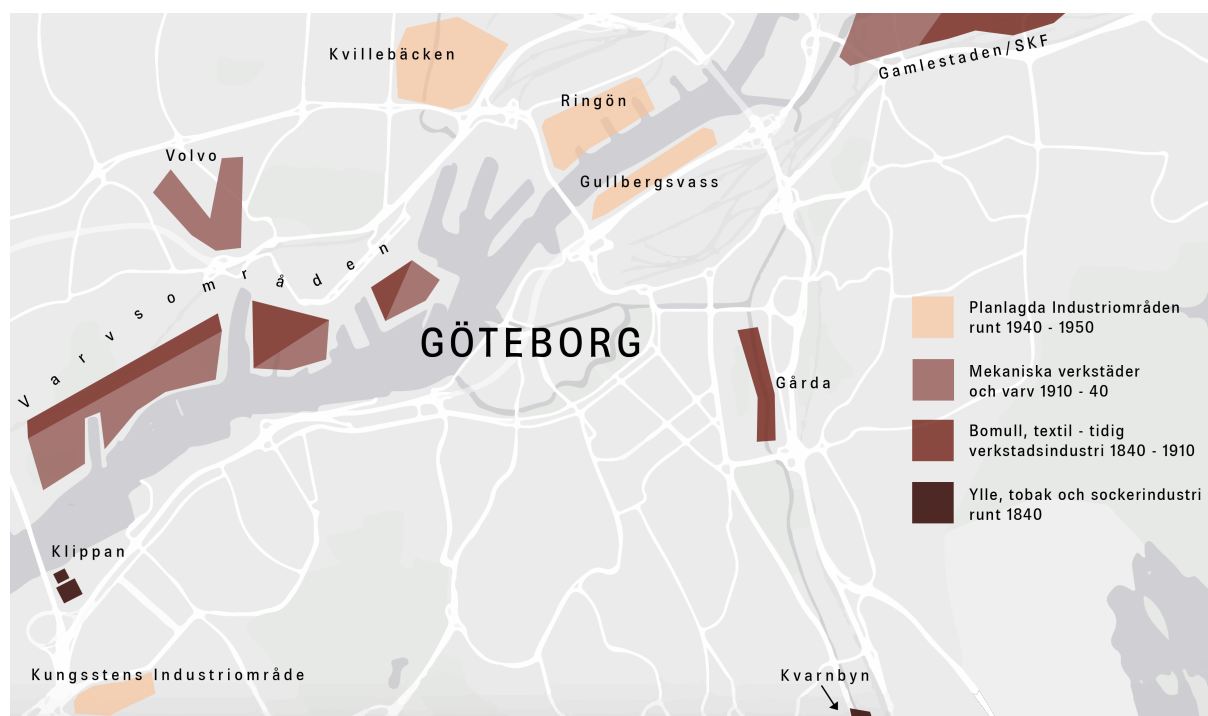
Den tidiga industriutvecklingen i Sverige har i hög grad varit knuten till råvarutillgångar och vattenkraften som drivkälla. Dessa faktorer skapade de karakteristiska brukssamhällena men är också kärnan i många större industriorter som Göteborg. Under slutet av 1800-talet och början på 1900-talet byggdes industrin ut i 100-tals svenska orter. Regelrätta industriområden, områden med blandade industriinslag och enstaka större industrier bidrog alla till industrialiseringen av Sverige (Hansson 1991, s. 8).

De äldsta industriområdena liknar i mångt och mycket landsbygdens bruksorter. Bebyggelsen utgjordes av en tät bebyggelsestruktur runt en eller flera fabriker i anslutning till ett vattendrag. När järnvägen introducerades under andra hälften av 1800-talet kunde emellertid industrier och fabriker placeras en aning friare då en inte var lika beroende av naturens tillgångar längre (ibid., s. 9).

Från att under industrialismens vagga, då industrier ibland kunde förläggas mitt i stadskärnorna, har industrier under senare tid förlagts allt längre bort från stadskärnan på grund av hygieniska, logistiska och ekonomiska skäl. Under 1940- och 50-talet planerades många industriområden i städernas utkanter. Rekordårens expansiva bostadsbyggande och väldiga stadsutvidgningsprojekt har emellertid lett till att dessa industriområden som en gång planerats för att ligga utanför stadsgränsen idag ligger relativt centralt. Kungsstens Industriområde är ett tydligt exempel på ett sådant (ibid.).

Göteborgs Stad har en speciell näringslivshistoria, mycket på grund av varven, vilken är viktig att förstå för att kunna utröna varför Kungsstens Industriområde överhuvudtaget planlades från början. Under industrialismens uppbyggnadsskede hämtades inspiration från Storbritannien där tekniker och idéer inhämtades och införlivades. Branscher som textil, metall och livsmedel (exempelvis socker) medverkade till att göra Göteborg framgångsrikt och förlades kring vattendrag och forsar. De flesta industrier i slutet på 1800-talet och början av 1900-talet förlades i Göteborg utanför stadens gränser. Anledningen var främst att fabrikena slapp förhålla sig till de regler och förordningar staden upprättat kring bebyggelse och etablering (Hansson 1991, s. 14).

Under 1900-talets första hälft sker den största expansionen av industrier i Göteborg - mycket på grund av svenska uppfinningar vid företag som, t.ex. SKF (Svenska

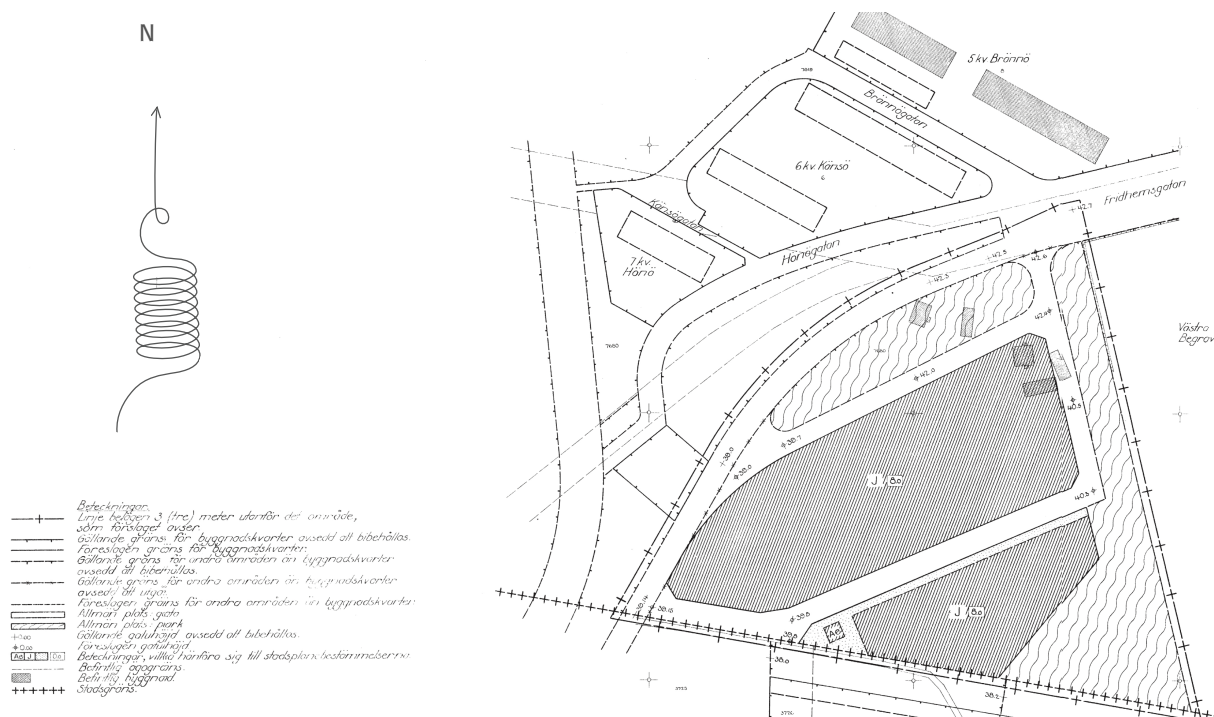

Figur 2. Illustration över industriutvecklingen i Göteborg 1840 - 1950

kullagerfabriken). Mellan 1910 och 1930 förläggs många stora industrier i Göteborgs utkanter, exempelvis Volvo på Hisingen och varven växer emellertid till stora industrilandskap längs Götaälv. Under 40- och 50-talet planlades områden likt Kungsstens Industriområde tillsammans med Ringön och flera liknande arbetsområden i stadens utkanter (se Figur 2).

Den 15:e februari 1944, mitt under ett brinnande världskrig och blott några dagar innan Sovjetunionen av misstag fällde bomber över Stockholm (Lindberg 2014), skriver den tillförordnade stadsplanarkitekten Gunnar Sundbärg ned en beskrivning för ett nytt industriområde i stadsdelen Sandarna i Göteborg. Beskrivningen omfattar en ny stadsplanekarta, terrängkarta, illustrationskarta (se Figur 3) tillsammans med nya stadsplanebestämmelser för området i fråga (SBK Sandarna Nr. 1480-K-II-2532).

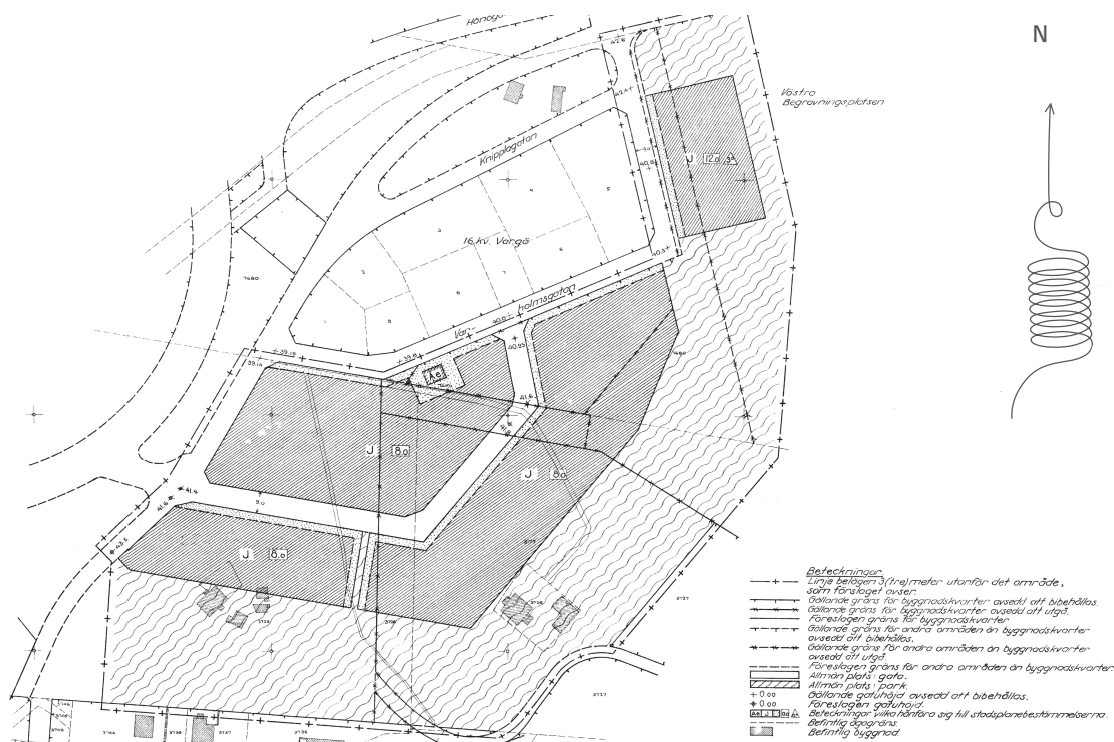
Detta kom att bli den första etappen i utbyggnationen av Kungsstens Industriområde som sedermera kom att byggas ut i ytterligare en etapp. Området benämns i startskedet endast som *"Industriområde väster om västra begravningsplatsen"* och gränisar precis till Älvsborgs municipalsamhälle (ibid.). Industriområdet var, enligt skrivelsen från stadsplanarkitekt Sundbärg, ämnat för mindre industriföretag vilka ansågs lämpliga att bli placerade i stadens utkant. Några andra platser fanns vid tiden för skrivelsen inte tillgängliga och valet föll därför på Kungssten. Figur 3 visar att området tidigare var bebyggt med fem stycken huskroppar belägna i stadsplanens nordöstra del. Dessa försvann emellertid efter anläggningen av det nya industriområdet som den 14:e september 1944 godkändes efter efterrättelser från Kungl. Maj:ts beslut. I efterrättelserna står det vidare att områden markerade med "J" endast får användas till industriellt ändamål med en takhöjd på högst åtta meter. Närliggande fastigheter får inte anläggas närmare än sex meter. Det vågformade mönstret på illustrationskartan ovan är ämnad för allmänna parkytor.

Figur 3. Illustrationsritning från 1944

Detta kvarter kom sedermera att komma att kallas för 16kv. Vargö och kom att bygga vidare på skärgårdsnamnen övriga gator och kvarter i Sandarna fått. Det första huset uppfördes 1945 och har fastighetsbeteckningen 16:14. Det byggdes ursprungligen som kontors- och verkstadslokal och ritningarna gjordes av Ivan Claesson (SMAFR Sandarna 16kv. VARGÖ 14). Året därpå, 1946, uppfördes emellertid ytterligare fyra stycken fastigheter med beteckningarna 16:3, 16:4, 16:5 och 16:17 - alla fyra var antingen verkstäder eller industribyggnader. 1947 uppfördes det sista huset i 16kv. Vargö. Fastigheten, med beteckningen 16:15, ritades av civilingenjör Walter Holmén och byggherre var företaget Bocaj-kappan vilket betydde att byggnaden ursprungligen var ämnad för sömnadsfabrik (som sedermera skulle börja tillverka ridstövlar) (ibid.).

Redan den 30:e december 1946 beslutar Kungl. Maj:t att en utökning av industriområdet får göras. Etapp två startar således. Beslutet grundar sig på ett förslag av Göteborgs dåvarande stadsplanechef William-Olsson upprättat i augusti 1945 (SBK Sandarna Nr. 1480-K-II-2599). Området som nu skulle tas i bruk låg tidigare inom Älvsborgs municipalsamhälle men då det upplöstes och inkorporerades i Göteborg den 1:a Januari 1945 tillhörde området nu staden (Nilsson 1992, s. 124). Förslaget (se Figur 4) avsåg en utbredning av industriområdet i öster såväl som i söder. Förutom Varholmsgatan och Knipplagatan är även gatan, som senare skall benämnas Fotögatan, utritad. Den maximala takhöjden är densamma som i den första planen med undantag för det område som skulle tas i anspråk i öster där den maximala takhöjden sattes till 12 meter (SBK Sandarna Nr. 1480-K-II-2599). Området delades in i fyra kvarter; 17kv. Vargö, 20kv. Galterö, 21kv. Rävholmen och 22kv. Kårholmen (ibid.). Först byggdes 21kv. Rävholmen ut då det redan 1948 anlades en kontors- och verkstadslokal som fick fastighetsbeteckningen 21:5. Denna utökade del av Kungsstens Industriområde byggdes sedan successivt ut under hela 1950-talet. Verkstäder, bilverkstäder,

Figur 4. Illustrationsritning från 1945

virkesförråd, och diverse fabriksbyggnader spred sig över hela området. Så sent som 1963 uppfördes den sista byggnaden i den andra och sista etappen av industriområdet då civilingenjör Åke Södergren ritat en verkstadsbyggnad i 17kv. Vargö.

Under de följande decennierna skedde det stora förändringar i området. Omsättningen på företag var stor, många lokaler förändrades, byggdes om- och till. Redan innan etapp två stod klar 1963 hade flera verksamheter i etapp ett flyttat, bytt ägare eller förändrats på ett eller annat sätt (GSBA Sandarna 16kv., 17kv., 20kv., 21kv., & 22kv.). 1970 hade området någon form av storhetstid då antalet sysselsatta uppgick till cirka 600 personer. I samband med den kraftiga nedgången för verkstads- och tillverknings-industrin i Sverige under 1970- och 80-talet minskade antalet sysselsatta i området 15 år senare till ungefär 300 (Hansson 1991, s. 22). Sedan dess har omsättningen på verksamheter varit fortsatt stor vilket har bidragit till den brokiga karaktär som är synonymt med området idag. En ständigt pågående process av ometableringar, rivningar, till- och ombyggnader präglar Kungsstens Industriområde från tiden då det planlades i mitten på 1940-talet ändra fram till idag. Figur 5 visar utvecklingen grafiskt. De streckade linjerna markerar gränsen för etapp 1 och 2 (SMAFR Sandarna 16kv., 17kv., 20kv., 21kv., & 22kv.).

Figur 5. Illustration över bebyggelseutvecklingen i Kungsstens Industriområde

2.3 Utveckling i fotografier

Figur 6 visar Kungsstens Industriområde i sin linda. Det svart-vita flygfotot visar fastigheterna 16:14, 16:3 och 16:4 och är således taget någon gång under 1946. De enda hittills anlagda gatorna är Varholmsgatan och Knipplagatan. Längst upp till höger i bilden syns Mariaplan svagt. Figur 7 visar Kungsstens Industriområde 1960. Fastighet 17:2, som byggdes 1963, syns ännu inte till. Bilar står uppradade längs med gatorna och Högsboleden och Västerleden är ännu inte byggda. Figur 8 visar Kungsstens Industriområde 1971. Märk hur både Högsboleden och Västerleden kommit till. Fastighet 17:2 syns nu i nordost och fler bilar är parkerade längs gatorna. Figur 9 visar Kungsstens Industriområde 2016. Mycket ser ut som på föregående bild. Studentbostäder har dock tillkommit i nordost.

Figur 6. Kungsstens Industriområde 1946

Figur 7. Kungsstens Industriområde 1960

Figur 8. Kungsstens Industriområde 1971

Figur 9. Kungsstens Industriområde 2016

2.4 Verksamma idag

Tabell nr 1 visar en sammanställning av den variation av verksamheter som återfinns i Kungsstens Industriområde idag (Eniro 2016). Märk att specifika företagsnamn inte står med utan bara vad de huvudsakligen ägnar sig åt. Finns det flera av samma typ av verksamhet i samma fastighet står dessa endast en gång. Totalt antal verksamheter är således fler än vad som är nedtecknat i kartläggningen nedan.

Tabell 1. Förteckning av verksamheter i Kungsstens Industriområde 2016

Fastighetsbeteckning	Verksamhet
16:3	Elektronikservice/Hunddagis
16:4	Hjälporganisationer/Snusfabrik/Fotograf
16:5	Vårdcentral/Gitarrtillverkare/Studio/Instrumentkontroll
16:14	Specialverktygstillverkare
16:15	Fastighetsbolag/Reklambyrå/Bilverkstad/Ekonomiska föreningar/Möbelsnickare/Tryckeri/Eventlokal/ Danslokal/Replokal
16:17	Möbelsnickeri/Replokal/Studio
17:2	Barnvårdscentral/Ljuduthyrning/Redovisningskontor/ Ingenjörskontor/Arkitektkontor/Webbutvecklare/ Fastighetsbolag/Lager
17:3	Studentbostäder
20:3	Arkitektkontor/Tillverkare av accessoarer/ Restaurangguide/Verkstad/Byggtjänst/Callcenter/ Redovisningskontor/Skylttillverkning
20:4	Ölbryggeri/Verkstäder/Fjädertillverkare/Tillverkning av slangupprullare/Fastighetsbolag/Restaurang
21:1	Fastighetsbolag/Plåtverkstad/Salladstillverkning
21:3	Stängsel - och smidestillverkare
21:4	Symaskinsreparatör/Lager
21:5	Brädgård
21:8	Fotograf/Produktionsbolag/Bilverkstad/Tälttillverkning
21:11	Brädgård/Antenntillverkning
21:12	Plåtverkstad
22:4	Byggvaruhus/Brädgård

3. Röster från verksamma

I detta kapitel presenteras intervjuer med tre verksamma aktörer i Kungsstens Industriområde. Från intervjuer med en alternativ klubbarrangör till ett ölbryggeri och en webbutik som har lager för yrkeskläder i lokaler där en före detta mc-klubb huserat ska uppsatsen i detta kapitel försöka visa på den diversitet Kungsstens Industriområde besitter.

3.1 Varholmsgatan 7

Vid korsningen Varholmsgatan/Fotögatan öppnar sig en relativt smal gård (se Figur 10). Där finns en container, några lastpallar och två stora lastdörrar. Ovanför dörrarna hänger det ljusslingor i kulörta färger och en av dörrarna är delvis täckt med klistermärken. På klistermärkena återfinns diverse bandnamn, politiska budskap och skateboardrelaterade varumärken. Bakom en av lastdörrarna ligger den ideella föreningen Varholmsgatan 7.

Figur 10. Entré till Varholmsgatan 7

Figur 11. Närbild på skateanläggning

Under våren 2014 startade Peter Widell, tillsammans med elva kompisar, den ideella föreningen Varholmsgatan 7. Projektet startade i och med att Widell behövde någonstans att ha sin musikstudio - andra hade länge pratat om att bygga en skateanläggning (se Figur 11 & 13) och ytterligare några vänner ville ha en plats som fungerade som kontor för deras egna verksamheter. Vissa ville också använda lokalen som verkstad för diverse projekt. Widell jobbar bland annat med elfordon, framförallt elcyklar och tänkte att lokalen även kunde uppfylla det syftet. I lokalens kontorsavdelning har det just flyttat in två stycken textilkonstnärer. Några andra jobbar med webbdesign och en arbetar som översättare. Att lokalen skulle ha ett rejält kök (se Figur 12) var också viktigt. Tanken på att arrangera evenemang och fester i lokalen fanns med från början även fast det aldrig var tänkt att utvecklas i den takt och skala som nu skett (Informant 1).

Skälet till att de valde Kungsstens Industriområde var enkelt. Innan de bestämde sig för Kungssten var de dock och tittade på en lokal i fiskhamnen men föreningen bestämde sig relativt snabbt för att lokalen på Varholmsgatan 7 passade bättre. Många av de aktiva i föreningen bor i Majorna och lokalen passade utmärkt för skateanläggningen som skulle komma att ta mest plats i lokalen. Hög takhöjd och bra ljusinsläpp (se Figur 13) är några av

fördelarna som Widell nämner med lokalen. Hyran är också relativt låg jämfört med andra områden de kollat på. Widell berättar vidare att sammanhållningen och samarbetsförmågan han hört skulle finnas i området också spelade en viktig roll kring valet av lokal. Han menar vidare att det inte finns någon känsla av konkurrens eller rivalitet mellan verksamheterna - finsnickerierna i området lånar till exempel flitigt maskiner och verktyg av varandra (ibid.).

Figur 12. Kök

Figur 13. Överblick över skateanläggning

Sedan de öppnade för drygt tre år sedan har Varholmsgatan 7 arrangerat fester, ibland så ofta som två gånger i veckan. Widell berättar om klubbkulturen i Kungsstens Industriområde och menar att det ibland varit väldigt mycket tillställningar i området i flera olika lokaler. Polisen har åkt förbi varje helg och har även varit på besök på Varholmsgatan 7. Widell berättar om en lokal på Varholmsgatan 12 som vanligtvis används för tillverkning av tält-och festivaltält där det ofta är klubbar. Bland annat så brukar teknoklubben Locus husera där då de inte håller till på Pustervik. Lite längre ner på Knipplagatan är det ofta konserter och precis i början på Varholmsgatan repar det lokala Göteborgsbandet Den Stora Vilan. Tillsammans med svartklubbsklassikerna Prins Viktor och King George har utbudet av alternativa nattklubbssupplevelser varit tämligen gott i Kungsstens Industriområde (ibid.).

”Vi har nåtts av rykten att det har varit civilpoliser här på en grej via en kompis frisör vars man är civilpolis. Han hade tyckt det var ganska städat och ordnat här.” (ibid.)

På senare tid har emellertid Varholmsgatan 7 blivit något mer sparsamma och selektiva i processen kring vilka som får hyra deras lokal eller inte. Det har blivit för krävande att arrangera evenemang varje vecka så istället satsar föreningen på mer utvalda klubbar som de ofta är med och samordnar. Istället för att ha fester och klubbar två gånger i veckan sker det alltså numera betydligt mer sällan - en gång i månaden kanske. Ibland varannan. Widell berättar att klubbkulturen i Kungssten ofta har varit ganska drogliberal vilket är något som Varholmsgatan 7 börjar vända sig emot. Istället försöker de ordna evenemang under mer ordnade former med, som Widell själv säger (vänd blad):

”snälla människor och inte massa droger och så. Inte den crowden som annars gärna kommer om man kör lite hårdare grejer [...] vi har varit på tillräckligt många öliga, drogiga fester liksom och det är inte så ball tycker vi” (ibid.)

På frågan om det inte finns risk för att det blir för etablerat eller tråkigt vid en omställning likt den som Varholmsgatan 7 börjat initiera menar Widell att det inte alls behöver bli varken tråkigt eller etablerat bara för att det blir lagligt. Widell menar att det går att göra lagliga fester punkiga. Tillsammans med klubbarrangören Kolonis 10-årsfest för två år sedan arrangerades till exempel en endagsfestival med spelningar både i Varholmsgatan 7's lokaler och lokalen där det vanligtvis görs festivaltält på Varholmsgatan 12. Det blev som en minifestival där flera hundra personer vandrade fram-och-tillbaka och skapade en slags gatufest - allt helt lagligt med tillstånd (se Figur 14).

Figur 14. Vy från Varholmsgatan där festivalen ägde rum. De nybyggda studentbostäderna syns i bakgrunden

”Jag försöker arbeta med de villkor som finns och försöker skaffa tillstånd för grejer. Det går att göra saker inom lagens ramar utan att det blir någon tråkig krog.” (ibid.)

Widell tycker att Kungsstens Industriområde spelar en alldeles speciell roll i Göteborg. Han anser att det behövs alternativa kulturlokaler att vistas i som testar nya saker och skiljer sig från andra nattklubbar, restauranger och barer i staden. Utvecklingen sker inte där, utan här, menar Widell. Varholmsgatan 7 har försökt att starta ett projekt för att samordna alla som jobbar med någon form av kultur i området, till exempel alla replokaler, för att i framtiden skapa någon form av ”Kungsstensdag”. Denna skulle kunna yttra sig i en festival eller liknande då gården utanför Varholmsgatan 7 lämpar sig väldigt bra för spelningar, berättar Widell och syftar på ovan nämnda endagsfestival i samband med kolonis 10-årsjubileum.

Liknande evenemang ställer han sig enkom positiv till och vill gärna att området skall utvecklas mer till ett etablerat område som är öppet för fler legala evenemang.

”Det har ju redan flyttat in en reklambyrå och jag tänker att det kanske är trendiga, småskaliga företag som kommer hit [...] det får väl Beerbliotek kvala in som till exempel... vi också kanske” (ibid.)

Med ovan nämnda citat tror Widell att Kungsstens Industriområde kommer förändras en hel del men hoppas att den befintliga strukturen kommer bevaras och finnas kvar med små producenter av olika slag. Widell menar dock att karaktären kraftigt håller på att förändras - reklambyråer börjar flytta in i området, ytterligare ett ölbryggeri har etablerat sig och kanske är detta starten på gentrifieringen av Kungsstens Industriområde. Även om han påpekar att Majorna i stort redan gentrifierats för länge sedan. Om inte samhällsutvecklingen går åt ett annat håll tenderar små industrier att försvinna och lämna plats åt nya, mer lönsamma verksamheter. Att tvingas flytta från sin befintliga lokal på grund av gentrifiering är något Widell redan fått erfara vid ett tidigare tillfälle. Innan han flyttade sin verksamhet till Kungsstens Industriområde hade han och några vänner sin studio på Tredje Långgatan i Göteborg.

”Studion låg bakom Rum 26, nedanför det Norrländska generalkonsulatet. Värden tog inte hand om fastigheten alls och det började forsa in vatten i både lägenheten och i studion bredvid. Det var ett svartbygge fattade vi det som.” (ibid.)

Verksamheten blev till något annat och Widell och hans vänner tvingades flytta därifrån. Kanske kommer liknande scenario upprepas i Kungsstens Industriområde då föreningen Varholmsgatan 7 hyr lokalen av en fastighetsägare som är både oseriös och vårdslös med sina fastigheter (ibid.).

”Han är jävligt business av sig och pratar om att han är en bra affärsman. Han skulle säkert kunna sälja om han får pengar för det” (ibid.)

Widell berättar vidare om fastighetsägaren som mer verkar bry sig om pengar än om fastigheterna. Fastighetsbolaget har anställda vars jobb är att sköta om fastigheterna men enligt Widell verkar de inte riktigt ha kompetens för att utföra sitt jobb. Varholmsgatan 7's kontrakt var först på tre år och har sedan dess förlängts med ett år i taget.

3.2 Premium Urval

I ett nedgången stenhus på Fotögatan 7 ligger företaget Premium Urval (se Figur 15). Robert Larsson, som driver företaget, etablerade sig i Kungsstens Industriområde för ungefär fyra år sedan. Roberts företag tillhandahåller yrkeskläder för hantverkare men har också försäljning av hygienartiklar och kemikalier (Informant 2).

Larsson hyr inte sin fastighet utan är en av få i Kungsstens Industriområde som har en friköpt tomt. Ett rum han inte använder är förnärvarande uthyrt till en symaskinsreparatör tillika försäljare av laserskrivare. Hasse, som symaskinsreparatören heter, betalar själv el och

värme för hela fastigheten, berättar Larsson. Anledningen till att Larsson valde att etablera sig i Kungsstens Industriområde var främst för att han har sin privata bostad i närheten, endast två kilometer härifrån. Larsson berättar vidare att han tycker platsens läge är attraktivt på grund av att det är så lätt att ta sig hit, både från Hisingen, staden och Västra Frölunda. På frågan om huruvida priserna är lägre i Kungsstens Industriområde än andra områden svarar han:

”Nej, det tror jag inte... något lägre kanske. Det finns många slitna fastigheter här som har några år på nacken men det är byggt på den tiden då det byggdes ordentliga hus” (ibid.)

Figur 15. Entré till Premium Urval

Vidare tycker Larsson att arkitekturen i området är intressant. Han gillar den låga industribebyggelsen (se Figur 16) och helst skulle han vilja ”k-märka” hela området. Larsson vill särskilt värna om småskaliga verksamheter - att de får plats och någonstans att vara. Larsson jämför Kungssten med området Sjöbergen som han också tycker är unikt. Larsson tycker att verksamheterna i området kompletterar varandra och anser i stort att området är mycket välfungerande (ibid.). Han berättar att det finns ett gott samarbete mellan verksamheterna i området och anser att blandningen av ölbryggerier, snickerier, smeder och verkstäder bidrar till att stämningen oftast är god. Han berättar att: ”Ska jag laga bilen går jag till Ekeback motor, ska jag ha staket eller något annat går jag till smeden intill och ska jag ha något jobb gjort inom bygg går jag till brädgården” (ibid.)

Angående svartklubbar som är verksamma i området har Larsson delade meningar. Han är medveten om tillställningarna som sker när mörkret smyger sig på men tycker det är positivt eftersom det kan hålla inbrottstjuvar borta. Generellt tycker Larsson att svartklubbsverksamheten ligger i en gråzon och verkar vara negativt inställd till fenomenet överlag. Tomflaskor och ölburkar skräpar ner området, trots att det ligger en

Figur 16. Vy över Fotögatan, exempel på låg industribebyggelse Larsson vill värna om

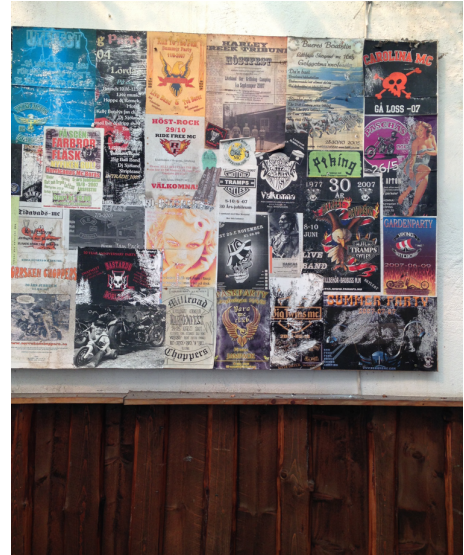
återvinningsstation 50 meter bort och stora svarta sopsäckar med flaskor och glas sprids överallt - "Det är inga miljövänner som driver svartklubbar", säger han (ibid.). Vidare berättar Larsson, som tydligen är "kompis med högsta ledningen" (ibid.) i moderaterna, att han hoppas de borgerliga vinner valet i Göteborg nästa gång. Då kommer öppettiderna för nattklubbarna i City återgå till att flera nattklubbar får ha öppet till 05:00 på både fredag och lördagar igen. På så vis tror han att många av svartklubbarna som är verksamma idag kommer få stänga ner (ibid.).

Premium Urval ligger i en lokal där det tidigare låg en mc-klubb. Hising Island MC hade sitt huvudkontor i fastigheten och lokalens utformning präglas fortfarande av mc-klubbens verksamheter. Efter den plåtförsedda entrédörren leds en in i ett stort rum. Taket är förklätt med maskeringsnät (se Figur 17) som vanligtvis används till militära syften och längs väggarna hänger affischer från diverse evenemang den tidigare mc-klubben arrangerat eller annonserat inför (se Figur 18). Det stora rummet har även en stor barliknande avdelning med rött, tegelförsett tak och kraftig bardisk. Larsson berättar att medlemmarna i mc-klubben var "snälla människor som inte var knuten till någon annan organisation" (ibid.) men samtidigt kunde ibland festerna klubben arrangerade bli alldeles för stora. Larsson berättar att det kunde komma upp till 400 personer på speciella tillställningar, något som tillslut blev mc-klubbens fall. En rivaliserande förening ville enligt Larsson "ha sin del av kakan" (ibid.) vilket ledde till att Hisingen Island MC lade ner sin verksamhet och flyttade på sig.

Larsson berättar vidare om Kungsstens Industriområde och situationen området befinner sig i. Han menar att området kommer se likadant ut om 10 år som det gör nu. Det enda kommunen kan göra för att förändra Kungsstens Industriområde är att höja tomträtterna så

Figur 17. Tak förklätt med maskeringsnät

Figur 18. Affischer

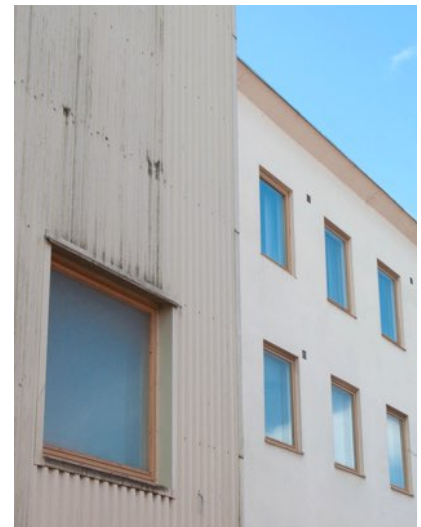
vissa blir tvungna att flytta på sig, säger Larsson. Samtidigt påpekar han att han äger sin fastighet och att kommunen inte kan göra något åt den. Larsson vill att området ska få behålla sina nuvarande verksamheter, han vill absolut inte se några höghus i området - ska det byggas fler studentbostäder tycker han modulboenden kan vara lämpliga. Att området skulle utvecklas till ett bar- och restaurangområde tror han inte på: "Det finns så mycket barer och restauranger nere vid Mariagatan så jag tror inte det finns kundunderlag för det här", säger Larsson (ibid.).

3.3 Beerbliotek

På hörnet, där Varholmsgatan svänger västerut, ligger ett av de senast etablerade företagen i Kungsstens Industriområde (se Figur 19-20). Beerbliotek har funnits i området i knappt ett halvår och började brygga öl vid Klippan i Göteborg men har sedan dess expanderat kraftigt och sökte sig i November 2015 till Kungsstens Industriområde (Informant 3).

Figur 19. Beerbiblioteks lokaler syns till vänster

Figur 20. Fasad

För närvarande arbetar fem personer heltid på bryggeriet, vissa kommer och går och då och då är företagets delägare är på besök. Det är en ständig rullians i lokalerna, berättar Axel Hagman, en av bryggmästarna på företaget.

Beerbliotek hyr lokalen av en fastighetsägare som äger hela huset och anledningen till att de ville etablera sig i Kungsstens Industriområde var att de ville förbli lokala. Bryggeriverksamheten har alltid skett i Majorna och det är en viktig del i företagets identitet. Hagman berättar att:

”Det var en lämplig lokal och vi har velat hålla oss lokala - stanna i Majorna. Detta är vårt hem om man säger så. Lokalen var lämplig och vi fick lov att bygga om den som vi ville - vi behövde mycket lagerplats och det fanns det” (ibid.)

Flexibiliteten och möjligheten till att förändra lokalens planlösning var således en viktig del i valet av lokal. Hagman menar vidare att lokalen de nu hyr var en av de få lediga lokalerna i Majorna med tillräckligt stora rumsvolymer för deras typ av verksamhet. Hagman berättar att han själv inte har någon tidigare erfarenhet av Kungsstens Industriområde mer än att han besökt svartklubbar vid ett flertal tillfällen. Han stör sig överhuvudtaget inte på att sådana verksamheter är verksamma i området utan ser bara positivt på det.

Bryggeriet anordnar själva ibland evenemang, då ofta i samarbete med ett företag som heter Hyrljudet som ordnar ljus och ljud, och är beläget precis mittemot bryggeriet. Hagman menar att företag ofta samarbetar i Kungsstens Industriområde och att till exempel bryggeriets delägare har bra kontakt med snickerierna i området.

Hagman var inte medveten om planerna på att bygga ytterligare studentbostäder på det befintliga skogspartiet rakt öster om bryggeriet och vet inte riktigt hur han skall ställa sig till frågan:

”Det är lite tråkigt men lite kul också. Jag förstår ju att det behövs fler bostäder i staden samtidigt som det är tråkigt att man tar bort en möjlighet till... det är inte jättemånga som är där och går men det är ändå en grönyta som är ganska trevlig att se på” (ibid.)

Hagman avslutar med att berätta att de inte kommer vilja lämna från sig lokalen ifall det i framtiden blir påtryckningar från kommunen (ibid.).

4. Röster från Göteborgs Stad

I detta kapitlet presenteras Göteborgs stads övergripande planer för framtiden genom en förklaring och tolkning av översiktsplanen från 2009. Kapitlet presenterar först planer för hela staden för att sedan konkretisera och ringa in områden likt Kungsstens Industriområde. För att ytterligare nyansera bilden av vad Göteborgs Stad anser om Kungsstens Industriområde finns intervjun med stadsbyggnadskontoret inkluderad i detta kapitel.

4.1 Göteborgs översiktsplan

”Göteborg ska utvecklas till en livskraftig långsiktigt hållbar stad med balans mellan sociala, ekonomiska och miljömässiga faktorer [...] Göteborg ska vara en stad där det goda livet är möjligt för alla både nu och i framtiden.” (Göteborg D.1 2009, s. 34)

Med ovanstående citat inleds sammanfattningen av översiktsplanen för Göteborgs Stad från 2009. Med utgångspunkt i stadens budget har Göteborgs Stad arbetat fram tretton stycken strategiska frågor som skall styra och vara drivande i översiktsplanen. Bland frågorna kan en till exempel utvärdera *Attraktiv stadsmiljö, Fler bostäder, Göteborgs roll i en växande region och Natur- och kulturmiljöer som attraktivitet*. Dessa tretton strategiska frågor har sedermera resulterat i något Göteborgs Stad kallar utbyggnadsordning vilken tar upp var och på vilket sätt utvecklingen av Göteborgs Stad skall ske (ibid., s. 38).

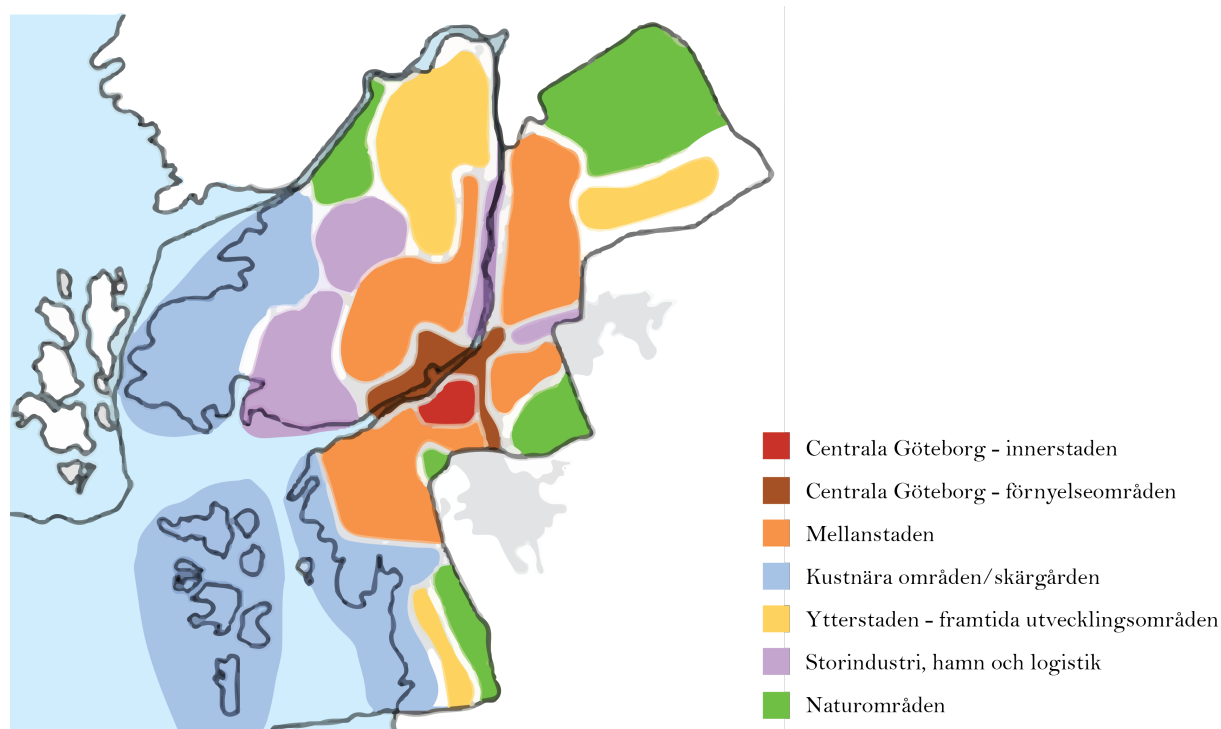
Enligt översiktsplanen kommer en stor del av den framtida bebyggelsen i Göteborg lokaliseras kring centrala förnyelseområden. Här kommer en tätare stad utvecklas vilket, enligt Göteborgs Stad, kommer leda till att hela Västra Götalandsregionen blir större, tätare, attraktivare och tillgängligare. En blandstad skall skapas, vilket innebär att en blandning av arbetande, boende och besökande tillsammans bidrar till att skapa stimulerande platser som ska locka hit kunskaps- och tjänsteföretag. Begreppet blandstad är något uppsatsen kommer återkomma till senare.

Generellt säger översiktsplanen att kring strategiska knutpunkter skall det eftersträvas en tät bebyggelse som sammankopplar människor med funktioner och på så vis bidra till att fler platser i staden kommer vara levande under alla timmar på dygnet. City, Backaplan, Frölunda Torg, Gamlestaden och Angereds Centrum pekas ut som särskilt viktiga knutpunkter. Översiktsplanen poängterar dock att även kring flera andra knutpunkter i staden med god tillgänglighet skall hög täthet eftersträvas.

Vidare visar översiktsplanen att områden i Göteborg med god tillgång till kollektivtrafik och som är lätta att nå med gång eller cykel ska kompletteras med bostäder och arbetsplatser. Detta kommer leda till en mer levande stadsmiljö och större blandning. Översiktsplanen menar att ny- och ombyggnad skall bidra till ökad mångfald och vitalisera stadsdelarna och skapa en stad som är öppen för alla och som stärker den befintliga stadsstrukturen (ibid.). Sammanfattningsvis säger översiktsplanen att Göteborg ska fortsätta växa på ett långsiktigt hållbart sätt. Täthet eftersträvas vilken bland annat

argumenteras för genom att det ger ökad möjlighet för gång- och cykeltrafikanter. Att bygga inom den redan byggda miljön är också positivt ur markhushållningssynpunkt, enligt översiktsplanen.

Utöver de generella riktlinjer som uppsatsen ovan just behandlat presenteras i översiktsplanen också mer områdesvis specifika bestämmelser. Områdena är uppdelade i följande kategorier (se Figur 21):

Figur 21. Göteborgs översiktsplans områdesvisa indelning

4.2 Planer för Kungsstens Industriområde

Kungsstens Industriområde hänförs till *Mellanstaden*. I *Mellanstaden* beräknas det få plats emellan 15 - 20 000 stycken nya bostäder (ibid., s. 65). Området har delats in i ett inre och ett yttre och Kungsstens Industriområde hänförs i översiktsplanen till den inre. Då *Mellanstaden* innefattar ett mycket stort område med helt olika karaktär kommer utvecklingen te sig mycket annorlunda från stadsdel till stadsdel.

Trots varierande karaktär och massiva arealer har Göteborgs Stad arbetat fram riktlinjer som skall gälla för Mellanstadens framtid. En tät bebyggelse skall eftersträvas kring knutpunkter, bytespunkter och området skall kompletteras med bostäder, arbetsplatser, service, rekreation och kultur. *Mellanstaden* skall vidare blandas upp med arbetsplatser och bostäder så länge verksamheterna inte uppfattas som störande. I Översiktsplanen kan vidare läsas att fungerande befintliga verksamhetsområden skall värnas, samt att kulturhistoriska värden som tidstypiska hus eller stadsplaner skall beaktas (ibid., s. 116).

I översiktsplanen är Kungsstens Industriområde markerat i ljusgrått, det vill säga, ett område vars pågående användning är ämnat för verksamheter såsom industri, lager, hamn,

partihandel eller mindre grönytor och får emellertid innehålla störande verksamheter (Göteborg [Kartografiskt material] 2009). De gällande detaljplanerna för Kungsstens Industriområde är, som uppsatsen presenterade inom historiken för området, relativt gamla och de flesta desamma som när området uppfördes i mitten på 1940-talet. Enligt Göteborgs stads aktuella plan- och byggprojekt finns det inga aktuella exploateringsförslag inom det avgränsade område uppsatsen behandlar och således hotas inte området direkt av någon kraftig förändring inom en överskådlig framtid. Sedan 2013, då studentbostäderna började byggas, har dock närområden förändrats och nybyggnation krupit allt närmre.

För närvarande finns det ytterligare planer för nybyggnation av fler bostäder tillsammans med en förskola strax sydost om de befintliga studentbostäderna. 2014 klubbades det nya markanvisningsförslaget igenom och innebar att tidigare outnyttjad mark skulle tas i anspråk (FTN Sandarna Dnr. 5949/13). Detaljplaneförslaget, som för närvarande är ute på samråd, innefattar cirka 250 stycken studentbostäder tillsammans med en förskola med sex stycken avdelningar (SBK Sandarna Dnr. BN0556/13). Studentbostäderna är tänkta att bli uppförda i sex våningar, vissa i suterräng - andra inte. En visualisering från White Arkitekter (se Figur 22-23) visar byggnadskroppar med branta sadeltak, höga fönster och fasader av lodrät träpanel som är diagonalt placerade.

Figur 22. Visualiseringsförslag från White arkitekter

Figur 23. Situationsplan

4.3 Intervju med Stadsbyggnadskontoret

På Köpmansgatan 20, ett stenkast från Gustaf Adolfs torg ligger stadsbyggnadskontoret i Göteborg. Där jobbar, bland många andra, Jan Aleby som är planarkitekt och har, på senare tid, kommit att jobba mycket med planering av kulturmiljöer tillsammans med bebyggelseantikvarier i Göteborg. Aleby är utbildad husarkitekt, startade sin akademiska bana i Tyskland vilket sedan ledde honom vidare till Stockholm och slutligen en examen på Chalmers i Göteborg. Han började sin karriär inom Göteborgs Stad på bygglovsavdelningen där han spenderade sex år och har efter det jobbat som planarkitekt i tre och ett halvt år (Informant 4).

”Det är inget tryck på att göra grejer och vi har inte heller någon egen, så att säga, agenda att göra något annat. I översiktsplanen är det ett industriområde och det ligger inte inom något utpekade utvecklingsområde” (ibid.)

Stadsbyggnadskontoret har för närvarande inga aktuella planer på att exploatera Kungsstens Industriområde, menar Aleby. De har inte fått in några förfrågningar om planbesked och med ovan nämnda citat förstärks bilden av att Stadsbyggnadskontoret inte har några intentioner att utveckla området. Personligen ser Aleby många fördelar med Kungsstens Industriområde så som det ser ut idag och berättar till exempel att:

”Jag är själv på brädgården ibland och köper verktyg, trä och sådant. Skönt att inte behöva ta bilen alltid... det finns en tydlig poäng där liksom. Innerstaden har verkligen utarmats på denna typen av verksamheter...” (ibid.)

På frågan om Kungsstens Industriområde kan inkluderas i blandstadsbegreppet svarar han: ”Det tycker jag definitivt [...] jag tycker att det känns väldigt klokt att ha lite sådana där områden kvar” (ibid.). Blandstadsbegreppet har blivit alldeles för insmalnat, menar Aleby. Han berättar att det ibland nästan räcker med att blanda hyresrätter och bostadsrätter för att uppfylla målen och göra politiker nöjda. Det räcker inte. Helst skulle han se fler verksamheter ännu tätare in på bostadsmiljöer, så länge de uppfyller kraven på icke-störande verksamheter. För det är det som är problemet - dagens höga krav hindrar blandstadsbegreppet från att frodas. Skulle det blandas in bostäder bland verksamhetsområden finns det risk att verksamheterna skulle bli tvungna att flytta på sig. Aleby menar att flexibla planverktyg hade underlättat detta (ibid.).

Intervjun tar ett sidospår och vi börjar prata om utvecklingsplanerna vid gamla Fixfabriken, strax norr om Kungsstens Industriområde. Aleby menar att detta projekt kanske kommer trigga igång fler verksamheter i området och skapa mer av en blandstad i dess direkta närområden.

På frågan om vad kommunen anser om de mer eller mindre legala verksamheterna som bedrivs i Kungsstens Industriområde svarar Aleby att kommunen egentligen inte har några synpunkter på detta. Kommunen har tillsatt inspektörer från bygglovssidan som följer upp och hanterar sådana frågor men det är inte något som kommunen aktivt letar efter utan det är upp till fastighetsägare, menar Aleby. Kommunen har automatiskt inte rätt att gå in på en

fastighet utan det är ett polisärende. Det som kommunen gör är att jobba förebyggande, exempelvis med frågor som tillstånd. Personligen var han överhuvudtaget inte medveten om utbredningen av svartklubbar i området men anser generellt att sådana verksamheter kan ha en viss poäng men påpekar samtidigt att: "Det som är den hemska bakgrunden det såg vi ju på hisingsbranden, det finns en mörk baksida av sådana här grejer..." (ibid.)

Aleby menar vidare att det alltid är svårt att sja om huruvida Kungsstens Industriområde eller liknande områden kommer få vara kvar i en expanderande stad likt Göteborg. Det kan, utifrån Göteborgs Stads perspektiv, vara värdefullare med något annat i området i framtiden (ibid.). Aleby berättar att exploateringstrycket i staden är mycket högt för tillfället men att Stadsbyggnadskontoret har många andra projekt igång och att Kungsstens Industriområde inte är aktuellt för att inkorporeras som utvecklingsområde än.

På frågan vad han tror kring områdets chanser att finnas kvar om 50 år, svarar han: "Bra fråga... Jag tror det finns kvar med det läget det har. Det beror lite på hur samhällsutvecklingen ser ut också... ". Aleby är medveten om de småskaliga verksamheterna som finns i Kungssten och siar kring vart den modernistiska tanken egentligen kommer ta vägen – kommer vi återgå till mer småskalig produktion igen eller fortsätter storskaligheten? Om fallet blir att återgå till mer småskalig produktion lämpar sig områden som Kungsstens Industriområde utmärkt och kommer säkert utvecklas, menar Aleby (ibid.). Angående en eventuell förvandling från verksamhetsområde till bostadsområde är områdets geografiska läge längs Västerleden bekymmersamt i och med dess förhöjda bullervärden, menar Aleby. Med nuvarande bullerkrav skulle emellertid bostadshus endast kunna byggas om det skapades speciella kvartersstrukturer med tysta innergårdar och ljudisolerande barriärer längs Västerleden. Han nämner också att det kan bli problem med marksanering- och luftkvalitetsfrågor.

Aleby ser positivt på byggnadernas utformning i Kungssten Industriområde. Personligen anser han att vissa av fastigheterna innehar arkitektoniska kvaliteter värda att bevara samtidigt som han påpekar att det inte finns något som helst skydd för bebyggelsen i dag. Skulle någon ansöka om rivningstillstånd skulle kommunen få mycket svårt att hålla emot, menar Aleby. Dock påpekar han att situationen med att det inte finns varken skyddsbestämmelser eller varsamhetsbestämmelser för området också kan ha positiva effekter. Hanteringen av ombyggnation och förändringar kan till exempel bli enklare då det inte finns några föreskrifter eller lagar som kan vara i vägen, säger Aleby.

För att förändra området från verksamhetsområde till bostadsområde krävs det dock att man ändrar användningen i detaljplanen, och det är ett relativt stort beslut. Uppenbarligen kan en dock dela upp området i flera olika planer, likt de relativt nya studentbostäderna, till exempel. Någonstans uppstår det dock en konflikt när bostäder kryper för nära störande verksamheter. Men att bostäderna kryper allt närmre industriområdet är tveklöst, menar Aleby: "... det kryper närmare och närmare så någonting är ju på väg att hända" (ibid.).

5. Slutsats och diskussion

I följande avsnitt presenteras slutsatser från studiens resultat. En diskussion kommer även föras kring det material uppsatsen behandlat. Diskussionen kommer beröra de verksammas tankar kontra Göteborgs Stads visioner, jämförelser med andra likartade områden, gentrifiering och framtiden. Tillsammans syftar detta till att öka förståelsen för området och bättre förstå dess roll och betydelse i staden.

Uppsatsen har genom arkivstudier, litteraturstudier och kvalitativa intervjuer med både verksamma och en representant från Göteborgs Stad resulterat i en exposé över Kungsstens Industriområde. Detta angreppssätt har bidragit till att kvaliteter, som annars kanske förbisetts, lyfts upp och behandlats. Vilka kvaliteter är det då som menas? Vad spelar egentligen Kungsstens Industriområde för roll i en expanderande och modern stad 2016? Vad kommer hända i framtiden? Dessa frågor kommer diskuteras nedan.

Genom intervjuer med verksamma i Kungsstens Industriområde har det framträtt bilder, tankar och visioner om hur de själva ser på sitt närområde. Intervjuerna visar tydligt att det råder en form av positiv lokalpatriotism där de flesta ser fördelar med området. Både det lokala (men expanderande) bryggeriet, yrkesklädesförsäljaren och den alternativa föreningen Varholmsgatan 7 anser att området är välfungerande och ser positivt på sin närmiljö.

Genom intervjuerna har det framkommit att området har stor betydelse för företagen som verkar där. Sammanhållningen mellan företagen är stor och samarbetena utbredda. Industriområdets geografiska läge har setts som extra viktigt för alla intervjuade verksamheter, för vissa genom att det ligger nära bostaden, för andra därför att det ligger tillräckligt nära för att fortfarande, trots expansion, kunna kallas för lokalt. Att expandera men fortfarande förbli lokal är svårt - särskilt i Majorna, Sandarna och Kungsladugård där bristen på industrilokaler är stor. Kungsstens Industriområde spelar därför en viktig roll, både för expanderande och befintliga verksamheter. Detta är en intressant slutsats då den i mångt och mycket är samma som en av de som kom fram vid forskningsprojektet *Förnyelse av äldre arbetsområden* (1991, s. 33). Kungsstens Industriområde är fortfarande lika betydelsefullt då som nu - trots att dess verksamheter kraftigt skiftat sedan början på 1990-talet.

Den alternativa svartklubbsscenen som tagit allt mer plats i Kungssten råder det delade meningar om. Yrkesklädesförsäljaren från Premium Urval tycker att svartklubbarna skräpar ner och ser helst att 05-tillståndet inne i staden återinförs så svartklubbarnas verksamhet minskar (Informant 2). Dock kan det utrönas någon slags ambivalens i frågan då respondenten i samma andetag säger att svartklubbarna kan ha en positiv effekt genom att minska inbrottsrisken som annars kan vara stor i området (Saltzman 2009, s. 35). Då svartklubbarnas verksamhet vanligtvis sker nattetid och inte under normal arbetstid torde detta betyda att övriga näringsidkare i området inte störs något nämnvärt av ljud eller dylikt.

Just svartklubbarnas utbredning i Kungsstens Industriområde är något uppsatsen velat lyfta och ta fasta på. Genom intervjun med den ideella föreningen Varholmsgatan 7 presenteras denna företeelse och visar på en annan typ av verksamhet i Kungsstens Industriområde som är viktig för att förstå området idag. Under intervjun med en av grundarna av föreningen blev det tydligt vilken viktig roll områden likt Kungsstens Industriområde spelar för kreativa och alternativa rörelser, vare sig de bedriver svartklubbar, replokaler eller konstateljéer. Industriområdets fysiska struktur, med rymliga byggnadskroppar och tillåtande volym tillsammans med relativt låg hyra, skapar förutsättningar för verksamheter likt Varholmsgatan 7 och atmosfären i området bidrar till att förstärka detta.

På samma sätt som snickerierna använder varandras maskiner samarbetar festarrangörer och lånar varandras lokaler - kreativitet blomstrar och Kungsstens Industriområde utvecklas. Det som skedde vid långgatorna i Göteborg under 1990- och 00-talet (ibid., s. s165) sker nu, utifrån uppsatsens insamlade material, i stadens utkanter likt Kungsstens industriområde. En av uppsatsens informanter är ett levande exempel på detta. Kom ihåg att Peter Widell, grundare av Varholmsgatan 7, blev tvingad att flytta från sin dåvarande lokal på tredje långgatan till följd av dålig fastighetsskötsel och påtryckningar från högre instans. Dock ledde detta till att föreningen Varholmsgatan 7 bildades i Kungsstens Industriområde.

En ständigt återkommande fråga är dock om detta är starten på en process som i slutändan kommer leda till höjda hyror, inflyttning av, från politiskt håll, mer "tillputsade" verksamheter och dyra bostäder. Alltså det som med andra ord kan kallas för gentrifiering (Holmberg 2006, s. 28-30). Intervjun med stadsbyggnadskontoret gav inga sådana indikationer. Faktum är att Göteborgs Stad ser positivt på området så som det ser ut idag. Samtidigt som området ligger inom det Göteborgs Stad kallar för *Mellanstaden*, där förtätning eftersträvas, så är fungerande arbetsområden likt Kungssten menade att få vara kvar, så länge de anses just fungerande (Göteborg D. 1 2009, s. 40).

Planarkitekt Jan Aleby på Stadsbyggnadskontoret ser själv stora fördelar med området genom dess relativt centrala läge och att övriga delar av staden utarmats på områden likt detta (Informant 4). Dock påpekar han att området inte har några som helst skydd och vid ett eventuellt rivningsförslag skulle kommunen inte kunna säga något som skulle bevara industriområdets nuvarande struktur.

Dock kan förändring ses som en naturlig process i stadens utveckling (Tenow 2006, s. 46) och är ibland oundviklig. Men förändring behöver inte vara negativt. För visst borde Kungsstens Industriområde egentligen passa relativt bra in i blandstadsbegreppet Göteborgs Stad värnar om? Om blandstadsbegreppet såsom Jane Jacobs myntade det (eller mångfald, som hon säger) i "*The Life and Death of Great American Cities*" ska uppfyllas krävs, som uppsatsen tidigare nämnt, fyra kategorier; täthet, blandad funktion, kvartersstruktur och blandad estetik (2005, s. 176). Kungsstens Industriområde kan tänkas inneha samtliga egenskaper Jacobs tar upp om än kanske inte tillräckligt med blandade funktioner för att uppfylla den mångfald som enligt Jacobs eftersträvas. Enligt planarkitekt Jan Aleby på stadsbyggnadskontoret passar Kungsstens Industriområde väl in i blandstadsbegreppet - möjligtvis inte som en egen enhet men som del av stadsdelen Sandarna.

Här är det lätt att dra paralleller med andra likartade i områden, både i Sverige och andra länder. Slakthusområdet i Stockholm är ett exempel där ett före detta arbetsområde sakta transformeras till något annat och som idag inhyser nattklubbar och restauranger (Lundblad 2014, s. 9). I Köpenhamn återfinns till exempel Købbyen (Köttbyn), ett område ursprungligen utformat för slakterier och köttthantering som sedan i början av 2000-talet, parallellt med fortsatt slakteriverksamhet, utvecklats till ett område fullt med barer, restauranger och nattklubbar (Købbyforeningen 2016). I sammanhanget bör också Berlin nämnas som efter 30 år av separering lämnats med många tomma industriella ytor och lokaler längs med muren som klyvt staden och som idag fått inhysa andra verksamheter (Oevermann & Mieg 2014, s. 126). Exempelvis så huserar nattklubbar och konstgallerier nu i ett nedlagt kraftverk som Vattenfall en gång drivit (Tzortzis 2007).

Det som skiljer Kungssten från dessa områden är att det fortfarande är ett industriområde med inslag av nöjesverksamhet. Inte ett nöjesområde med inslag av industriverksamhet. Området är således fortfarande precis i början av en transformeringsprocess som kanske, men inte nödvändigtvis, kommer utvecklas i liknande takt och stil som ovan nämnda. Hur skall Kungsstens Industriområde få behålla sin unika karaktär som antagligen alla av ovan nämnda exempel en gång har haft i början av sin resa mot transformation. Den karaktär som är så viktig för Kungsstens identitet idag och som i sin tur är viktig för hela Göteborg. Eller är det ens så att dess nuvarande karaktär är särskilt märkvärdig och värd att bevara? Det skulle, som alltid, kunna påstås att det är föränderligheten som är områdets identitet. På så vis får tiden ha sin gång och området utvecklas i sin egen takt.

Men behöver Göteborg ytterligare ett område likt långgatorna? Kanske är det bättre för staden att Kungsstens Industriområde får behålla sin nuvarande karaktär där snickerier, bryggerier och svartklubbar samsas om det gemensamma rummet. Där alternativa rörelser frodas och kreativitet skapas. Där den riktiga progressiviteten finns, den som driver utvecklingen framåt.

Fasen som Kungsstens Industriområde befinner sig i just nu är spännande på så många plan. Vad kommer hända härnäst och åt vilken riktning skall Kungsstens Industriområde? När öppnas den första trendiga restaurangen, ämnad för den "kreativa klassen" med "stort kulturellt kapital"? Vem vet. Peter Widell på den ideella föreningen Varholmsgatan 7 planerar att starta en "Kungsstensdag". Om den utvecklas i samma takt som "Andra långdagen" gjort sedan 2005 så kommer även detta område att förändras. Visst, Göteborg är inte Berlin och Kungsstens Industriområde är inte Andra Långgatan - saker kommer ta längre tid här. Det är trots allt fortfarande ett industriområde.

6. Sammanfattning

Kungsstens Industriområde befinner sig i ett intressant skede. Sedan den kraftiga nedgången för Sveriges industrier på 70- och 80-talet har området sakta men säkert avindustrialiserats och tomma verkstadslokaler har fått lämna plats åt nya aktörer såsom nattklubbar, skateboardanläggningar och konstateljéer. Denna organiska framväxt av alternativa verksamheter i äldre industribyggnader har resulterat i, ett för mig, speciellt stadsrum fyllt med annorlunda berättelser och historier vilka är värda att belysa och ta upp.

Frågeställningarna för uppsatsen är *Hur har Kungsstens Industriområde vuxit fram och förändrats?*, *Vad anser de verksamma om Kungsstens Industriområde?*, *Vad har Göteborgs Stad för planer för Kungsstens Industriområde?* och *Vad spelar Kungsstens Industriområde för roll i Göteborg?* För att besvara mina frågeställningar består en stor del av uppsatsen av kvalitativa intervjuer med verksamma i Kungsstens Industriområde samt en representant från stadsbyggnadskontoret i Göteborg. För att visa på den mångfald området besitter presenterar uppsatsen intervjuer från tre olika branscher, eller grenar, i Kungsstens Industriområde. Förhoppningen var att uppsatsen skulle presentera fler aktörer som ägnar sig åt alternativa verksamheter (för att belysa detta fenomen extra mycket) men många tackade tyvärr nej och valde att inte ställa upp. Detta kan dock vara förståeligt. Vidare har också Stadsbyggnadskontorets arkiv och Stadsmuseets faktarum och diverse GIS-tjänster använts för att teckna en bild över området. Syftet med uppsatsen är att undersöka vilken roll Kungsstens Industriområde spelar i Göteborg samt att lyfta upp bilder och historier om området. Målsättningen med uppsatsen är att visa på att platser som Kungsstens Industriområde behövs i den moderna staden och belysa ett område som vid en första anblick kan sakna kvaliteter men som efter vidare betraktelse växer och blir intressant.

Tidigare forskning som gjorts är ett projekt vid namn *Förnyelse av äldre arbetsområden* (Hansson 1991, s18). Kungsstens Industriområde tjänar där som försöksobjekt i en studie som syftar till varsam förändring av arbetsområden på de verksamma aktörernas villkor. Flera likartade område har behandlats i avhandlingar och uppsatser, till exempel Gustaf Dahlénområdet, Bellevue och Slakthusområdet.

Uppsatsen tar avstamp och skrivs inom en teoretisk referensram kring stadsplaneteorier om blandstäder och återbruk av äldre industrifastigheter. En viktig del i detta är Jane Jacobs verk *The Death and Life of Great American Cities* (2005). Jacobs menar att en stad för att uppfylla mångfald måste innehålla fyra egenskaper; täthet, blandad funktion, kvartersstruktur och blandad estetik. Uppsatsen skrivs också utifrån Henri Lefebvres teorier kring relationer till platser och hur dessa kan skilja sig åt.

Kungsstens Industriområde ligger idag geografiskt placerat mellan gravar, villor, trafikleder och funktionalism. Vidare betyder det att området ligger inträngt bland Västra kyrkogården i öster, Ekebäcks villaområde i söder, Västerleden och Kungsstensmotet i väster och Sandarnas funktionalistiska bostadsområde i norr. Området har således avvikande grannområden åt alla väderstreck.

För att förstå industriområdets historia är det viktigt att också förstå industrins utveckling i Sverige i allmänhet och Göteborg i synnerhet. Från att industriområden placerats i tät klusterliknande formationer i anslutning till vattendrag, gärna nära stadskärnor, planerades under 1940- och 50-talet många industriområden i städernas utkanter. Så även i Göteborg. Dock har Göteborg emellertid en speciell industrihistoria på grund av den stora utbredningen av varvsindustrin. Kungsstens Industriområde planerades ursprungligen 1944 och är ett av alla arbetsområden som planerades utanför stadskärnan men som efter rekordårens bostadsbyggande idag ligger relativt centralt. Kungsstens Industriområde byggdes ut i två etapper och kallades ursprungligen för *”Industriområde väster om västra begravningsplatsen”*. Andra etappen påbörjades 1946 och då fick området i stort sett det utseende och den struktur det har än idag. Området delades in i fem kvarter och bestod ursprungligen av totalt sexton fastigheter. 1970 hade området någon form av storhetstid då antalet sysselsatta uppgick till cirka 600 personer. I samband med nedgången för verkstads- och tillverkningsindustrin de följande två decennierna hade antalet sysselsatta 1985 sjunkit till ungefär 300. Sedan dess har omsättningen av verksamheter varit stor vilket bidragit till områdets brokiga karaktär.

Idag finns det en stor variation av verksamheter i området med allt ifrån tillverkningsindustri, evenemangsbolag, arkitekter, möbelsnickeri, replokaler, studios, brädgårdar, fotografer och ateljéer. En av dessa verksamheter är den ideella föreningen Varholmsgatan 7 som var ett av uppsatsens intervjuobjekt. Föreningen startades 2014 av, bland andra, Peter Widell och har sedan dess arrangerat skateboardtävlingar, svartklubbar och tjänat som kontor åt olika kreatörer. Skälet till att de valde att etablera sig i Kungssten var att hyran var låg och lokalen passade bra till deras verksamhet. Varholmsgatan 7 symboliserar och representerar den alternativa rörelsen i Kungsstens Industriområde som arrangerar festivaler, svartklubbar och andra likartade evenemang som växer i området. Intervjun med Varholmsgatan 7 visar att Kungsstens Industriområde är en viktig grogrund för aktörer som vill ägna sig åt alternativa verksamheter.

En annan av verksamheterna som intervjuats är Premium Urval, en lagerlokal för försäljning av yrkeskläder belägen på Fotögatan 7. Lokalen, där det tidigare huserade ett MC-gäng, är klätt med maskeringsnät och affischer från MC-evenemang och innehåller dessutom fortfarande en baravdelning. Robert Larsson, som ägaren till Premium Urval heter, äger själv sin fastighet och är en av få i området som gör det. Under intervjun presenteras ett Kungssten där det finns gott samarbete verksamheterna emellan. Larsson är dock mindre positiv till svartklubbarna som etablerar sig i området och tycker, bland annat, att de skräpar ner och vill helst att 05-tillstånden skall återinföras i Göteborg så svartklubbarna försvinner från Kungssten. Uppsatsens sista intervjuobjekt är ölbryggeriet Beerbliotek som är ett av de senaste etablerade företagen i området. Verksamheten har funnits i Kungssten sedan i november 2015 och anledningen till att de expanderade hit var att de ville förbli lokala och stanna i Majorna.

Göteborgs Stad anser emellertid att områden likt Kungsstens Industriområde skall få vara kvar och verka om de förblir fungerande, det framkommer genom intervjun med

planarkitekt Jan Aleby från Stadsbyggnadskontoret i Göteborg och genom att studera Göteborgs översiktsplan. Aleby menar vidare att Kungsstens Industriområde mycket väl kan ingå i det blandstadsbegrepp Göteborgs Stad värnar om och hoppas och tror att området kommer att få vara kvar. Det finns inga planförslag för Kungsstens Industriområde och det ligger inte inom något utpekade utvecklingsområde.

Uppsatsen har resulterat i en exposé över Kungsstens Industriområde och belyst en rad olika kvaliteter området besitter och beskrivit områdets roll i staden Göteborg. Området är viktigt därför att det verkar som en grogrund för alternativa verksamheter såsom svartklubbar, konstateljéer och replokaler. Området är också viktigt ur blandstadssynpunkt då det bidrar till att berika Göteborgs centrala västra delar med verksamheter och arbetstillfällen. Undersökningen visar också att verksamheterna i området har god samarbetsförmåga och är delvis självförsörjande i det avseende att många verksamheter verkar i symbios med varandra.

I uppsatsens diskussionsavsnitt presenteras tankar kring om den nuvarande utvecklingen i Kungsstens Industriområde är starten på en gentrifieringsprocess. Det dras likheter och olikheter med områden som kan tyckas ha haft liknande egenskaper i både Sverige och övriga Europa. Huruvida Kungsstens Industriområde är en blandstad diskuteras också. Diskussionen mynnar ut i att en fullständig gentrifieringsprocess inte kommer ske så länge regelrätta planändringar görs. Det som skiljer Kungsstens Industriområde från övriga områden som jämförts är att Kungsstens Industriområde i mångt och mycket fortfarande är just ett industriområde och befinner sig i ett mycket tidigt skede i vad som skulle kunna kallas för en gentrifieringsprocess.

Tabell- och illustrationsförteckning

Tabell 1. Redogörelse över verksamma i Kungsstens Industriområde 2016. Av: Johan Thorstensson

Figur 1. Illustration över Göteborg (2016). Av: Johan Thorstensson

Figur 2. Illustration över Göteborg (2016). Av: Johan Thorstensson

Figur 3. Sundbärg, Gunnar (1944-02-15). *Förslag till ändring och utvidgning av stadsplanen för del av Sandarna*, Göteborgs Stads Bygglövararkiv, Nr 2532

Figur 4. William-Olsson, Tor (1945-21-08). *Förslag till ändring och utvidgning för delar av stadsdelarna Ekeback och Sandarna*, Göteborgs Bygglövararkiv, Nr 2599

Figur 5. Illustration över Kungsstens Industriområde (2016). Av: Johan Thorstensson

Figur 6. Flygfoto över Sandarna (1946). http://www.flygfotohistoria.se/bilder/205577?album_id=7739 (hämtad 2016-05-03)

Figur 7. Flygfoto över Kungsstens Industriområde (1960). Lantmäteriet

Figur 8. Flygfoto över Kungsstens Industriområde (1971). Lantmäteriet

Figur 9. Flygfoto över Kungsstens Industriområde (2016). Lantmäteriet

Figur 10-20. Foton av Kungsstens Industriområde (2016-04-20). Av: Johan Thorstensson

Figur 21. Göteborgs Översiktsplan D. 1 (2009). http://www.webbkampanj.com/goteborg/op09_del1/ (hämtad 2016-05-05)

Figur 22-23. Göteborg, Stadsbyggnadskontoret (SBK) Planhandling, Sandarna, Bostäder och förskola vid Varholmsgatan 2016, Dnr. SBK BN0556/13

Omslagsbild. Interiör Varholmsgatan 7. Av: Johan Thorstensson

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

Arkiv

Göteborg

Fastighetsnämnden

Tjänsteutlåtande, Sandarna, Studentbostäder och förskola vid Sven Brolids väg 2014, Dnr. FNT 5949/13

Göteborg

Stadsbyggnadskontoret (SBK)

Planhandling, Sandarna, Bostäder vid Fridhemsgatan 2013, Dnr. SBK 0768/06

Göteborg

Stadsbyggnadskontoret (SBK)

Planhandling, Sandarna, Bostäder och förskola vid Varholmsgatan 2016, Dnr. SBK BN0556/13

Göteborg

Stadsbyggnadskontoret (SBK)

Planhandling, Sandarna, Industriområde väster om västra begravningsplatsen 1944, Nr. SBK 1480-K-II-2532

Göteborg

Stadsbyggnadskontoret (SBK)

Planhandling, Sandarna, Utvidgning av industriområde väster om västra begravningsplatsen 1944, Nr. SBK 1480-K-II-2599

Göteborg

Stadsmuseets arkiv, Faktarummet (SMAFR)

Kartläggning, Sandarna 2014, Mapp: 16kv. VARGÖ, 17kv. KÄLLÖ, 20kv. GALTERÖ, 21kv. RÄVHOLMEN & 22kv. KÅRHOLMEN

Göteborg

Göteborgs Stads Bygglovarkiv (GSBA)

Bygglov, Sandarna 16kv. VARGÖ, 17kv. KÄLLÖ, 20kv. GALTERÖ, 21kv. RÄVHOLMEN & 22kv. KÅRHOLMEN

Informanter

Informant 1: Peter Widell (19/4 2016), grundare, Varholmsgatan 7, samtal och besök.

Informant 2: Robert Larsson (20/4 2016), ägare, Premium Urval, samtal och besök.

Informant 3: Axel Hagman (20/4 2016), bryggmästare, Beerbliotek, samtal och besök.

Informant 4: Jan Aleby (14/4 2016), planarkitekt, Stadsbyggnadskontoret Göteborg, samtal och besök.

Tryckta källor

Birgersson, Lisbeth (1996). *Att bygga mening och rum: om processer för utveckling av verksamhetsmiljöer*. Göteborg: Chalmers tekniska högsk.

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (red.) (2012). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 4., [rev.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik

Hansson, Einar (1991). *Förslumning eller kreativ utveckling?: hur skall kommunen planera för äldre arbetsområden?*. Stockholm: Statens råd för byggnadsforskning

Hansson, Einar (red.) (2007). *Upptäck Västra Frölunda!*. Göteborg: Göteborgs stadsmuseum

Holmberg, Ingrid Martins (2006). *På stadens yta: om historiseringen av Haga*. Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2006

Jacobs, Jane (2005). *Den amerikanska storstadens liv och förfall*. Göteborg: Daidalos

Lefebvre, Henri (1991). *The production of space*. Oxford: Basil Blackwell

Lundström, Mats & Nyström, Louise (red.) (2001). *Industrilandskapet: kulturmiljö och resurs för stadens framtid*. Karlskrona: Stadsmiljörådet

Lönnroth, Gudrun (red.) (1999). *Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg: ett program för bevarande*. D. 1. Göteborg: Stadsbyggnadskontoret

Nadai Da, Marco (2016). *The Death and Life of Great Italian Cities: A Mobile Phone Data Perspective*. International World Wide Web Conference Committee (IW3C2)

Nilsson, Lars (1992). *Historisk tätortsstatistik. D. 1, Folkmängden i administrativa tätorter 1800-1970*. Stockholm: Stads- och kommunhistoriska institutet

Oevermann, Heike & Mieg, Harald A. (red.) (2014). *Industrial heritage sites in transformation: clash of discourses*.

Olshammar, Gabriella (2002). *Det permanentade provisoriet: ett återanvänt industriområde i väntan på rivning eller erkännande*. Diss. Göteborg : Chalmers tekn. högsk., 2002

Saltzman, Katarina (red.) (2009). *Mellanrummens möjligheter: studier av föränderliga landskap*. Göteborg: Makadam

Schoonbrodt, René (red.) (1996). *Perceive, conceive, achieve - the sustainable city: a European tetralogy. P. 2, The SMEs and the revitalisation of the European cities*. Shankill, Co. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions

Trafikkontoret (2005). *Trafiken i Göteborg - Historia, nutid och framtid från 1970-talet till 2000-talet*. Rapport nr 3:05. Göteborg: Trafikkontoret

Elektroniska källor

Eniro (2016). Kartsök, Företag, *Kungssten* <http://kartor.eniro.se/m/rfwTg> (hämtad 2016-05-06)

Göteborg (2009). *Översiktsplan för Göteborg D. 1, Utgångspunkter och strategier*. Göteborg: Stadsbyggnadskontoret http://www.webbkampanj.com/goteborg/op09_del1/ (hämtad 2016-05-05)

Göteborg (2009). *Översiktsplan för Göteborg [Kartografiskt material]* Göteborg: Stadsbyggnadskontoret http://www.webbkampanj.com/goteborg/op09_kartor/ (hämtad 2016-05-05)

Kødbyforeningen (2016). *About Kødbyforeningen* <http://www.kodbyen.dk/en/about-kodbyforeningen> (hämtad 2016-05-09)

Lindberg, Johan (2014). "Jag minns tryckvägen när Sovjet bombade Södermalm". *Svenska Dagbladet*, 26 mars. <http://www.svd.se/sovjets-bomber-mot-stockholm-1944#sida-1> (hämtad 2016-04-20)

Svenska Kyrkan (2009). Kyrkogårdsförvaltningen i Göteborg, *Västra Kyrkogården* <https://www.svenskakyrkan.se/goteborg/kgf/vastra-kyrkogarden> (hämtad 2016-04-20)

Tzortzis, Andreas (2007). In Berlin, art among the ruins. *NY Times*, 1 maj. http://www.nytimes.com/2007/05/01/arts/01iht-berlinart.1.5513672.html?_r=3&pagewanted=all (hämtad 2016-05-09)

Bilagor

BIL. 1. Frågor till Stadsbyggnadskontoret

Vad arbetar du som?

Hur hamnade du där du är nu? Vad har du för bakgrund?

Hur ser du på dagens bebyggelse i Kungsstens Industriområde?

Hur ser du på dagens fysiska struktur i området?

Hur ser du på verksamheterna i området?

Finns det mer detaljerade planer kring hur Kungsstens Industriområde ska utvecklas?

Hur tror du att Kungsstens Industriområde kommer utvecklas?

Hur ser du generellt på industriområden som ligger relativt centralt i staden likt Kungsstens Industriområde?

Anser du att det finns framtidsutsikter för områden likt Kungsstens Industriområde?

Det exploateras ju en del i närområdet, kan detta ses som en/ett risk/hot för Kungsstens Industriområde?

Hur skulle du förklara begreppet blandstad?

Hur mycket tycker du finns av begreppet blandstad i Kungsstens Industriområde?

BIL. 2. Frågor till verksamma i Kungsstens Industriområde

Hur länge har du/ni bedrivit verksamhet här? Vilken typ av verksamhet är det?

Vilken typ av kontrakt finns?

Vem är fastighetsägare?

Hur många arbetar här?

Hur kommer det sig att verksamheten finns här i området?

Lokalens utformning – hur påverkar den verksamheten?

Hur skapar den förutsättningar för verksamheten?

Hur begränsar den verksamheten?

Hur ser du på områdets övriga verksamheter?

Samarbetar olika verksamheter inom området? I så fall kring vad?

Påverkar områdets fysiska struktur och uppbyggnad verksamheten? I så fall hur?

Hur upplever du området när du rör dig inom det? Med avseende på; bebyggelsen, enskilda byggnader, trottoarer, gator.

Hur mycket vet du om kommunens framtida planer för området?

Har du förhoppningar kring områdets utveckling?

Hur önskar du att området ser ut om tio år?

Ser du några farhågor kring områdets utveckling?

BIL. 3. Transkribering från Stadsbyggnadskontoret

J.T Ja, Kungsstens Industriområde alltså

J.A Ja...

J.T Ja, du vet väl vart det ligger... Det ligger ju här alltså

J.A Ja, jag tittade lite på det inför det här samtalet då

J.T Men först, du är jobbar alltså som planarkitekt?

J.A Japp

J.T Hur länge har du gjort det?

J.A 3,5 år och dessför innan bygglov i 6 år

J.T Just det, men... gick du på BA-linjen?

J.A Nej, det gjorde jag inte. Jag är husarkitekt, började i Tyskland sen Stockholm och sen tog jag examen här på Chalmers

J.T Okej, spännande... varför är det så att du föreläser på BA-linjen egentligen?

J.A ja det är ganska roligt hur det nu kan komma sig. Jag har under tiden på bygglovsavdelningen jobbat väldigt mycket med våra antikvarier här och då har det väl varit så att... BA-linjen inte kommit hit... i alla fall kom Chalmers hit vid några tillfällen och då fick jag frågan och jag tror att de var några av våra antikvarier som tyckte att det kunde passa mig då samtidigt som då som jag kunde hanteringen med bygglovet då

J.T Okej

J.A Och sen...

J.T Men det är väl ganska många antikvarier som får sitta med bygglov?

J.A Aaa, det är det. Tror att det är fem stycken nu eller nåt sånt där faktiskt som kanske har gått någon mån där vidareutbildning ett år eller så. Så det är rätt många...

J.T För då är det ju inte bara antikvariska frågor en har att göra med?

J.A Nej, det kan vara vad som helst.

J.T Det kan vara t.ex. att någon bygger ut altanen?

J.A Det är både högt och lågt hela tiden så att det eeh, men det är i stort sett en styrka att vi är såpass många med den bakgrunden men såklart är det bra med en blandning att några är utbildade arkitekter osv klart att det är ett annat sätt att tänka. Så att det... så jobbar vi ju här... i team liksom så man alltid kan ta stöd av varandra. Det tycker jag är väldigt kul att jobba så. Det tyckte jag var väldigt roligt nu naturligtvis men också på bygglovstiden att jobba med våra antikvarier väldigt nära då... så jag har ju sett att projekten har blivit bättre genom det.

J.T Ja, jag tyckte att din föreläsning var väldigt bra också så...eller den va väldigt..det är en av dom föreläsningarna man minns liksom så.

J.A Aa vad kul..jätteroligt att höra

J.T Just att det ligger nära något sånt jag vill göra

J.A Ja, det beror nog lite på...en del kanske kan tycka att dom inte får full utväxling på det med ett sånt här jobb för att det är så många andra frågor som är...men så ibland naturligtvis så kommer det viktiga sådana här saker...så det är mycket plus och minus kan jag tänka mig men man är ju med och påverkar hela tiden det är en stor bredd..så man kan ju...massa dagliga frågor så finns det ju ändå den här aspekten med.

J.T Jag vill ju jobba med stadsplanering liksom... men... kom inte in på Chalmers men ville bo kvar i Göteborg och då blev det liksom bebyggelseantikvarie som låg närmast till grund nästan på något sätt.

J.A Det är klart dom tangerar varandra. Det är många som kommer från LA, fysplanutbildningen... naturligtvis...

J.T Kulturgeografer?

J.A Kulturgeografer har vi haft en faktiskt... hon jobbade på privata sidan nu men hon jobbade mycket med sociala konsekvensanalyser och sånt där... så att

J.T Just det...

J.A Det va en tidigare som kanske slutade för 10 år sedan..men hon va väldigt... skrev... jobbade mycket med inriktningsdokument och sånt där... vi har ju en strategisk avdelning också.

J.T Just det...

J.T Spännande! jag har ju valt att skriva om det här området då för att det är intressant på så sätt att det ligger ganska speciellt i staden liksom och det jag är där ganska mycket... för att..till ytan så är det ett industriområde fortfarande men det finns väldigt mycket andra verksamheter där också det finns många svartklubbar där... finns en jättestor skateboardförening... som har en av de bästa lokalerna i Göteborg... det är mycket konserter och sånt där..replikaler för att det är... dom har ju liksom ganska billiga hyror och sånt där.

J.A Det kan jag tänka mig ja

J.T lite sådär halvoreglerat och det är egentligen den... syftet med uppsatsen är att visa på att sådana här områden kan behövas i en stad... eller vad för betydelse dom har liksom..vill jag på något sätt peka på.

J.A Just det

J.T Ehm, ni har ju inga speciella projekt här?

J.A Nej, vi har inte det. Jag kollade lite grann med just chefen för det här området och eee. och även en av kollegerna som samordnar arbetet med plan... vi får ju sådana här förfrågningar om planbesked där vi ska så att säga på fyra månader då svara på om kommunen avser att göra en plan och vi har inga förfrågningar här. Det är inget tryck på att göra grejer och vi har inte heller någon egen, så att säga, agenda att göra något annat. I översiktsplanen är det ett industriområde och det ligger inte inom något utpekade utvecklingsområde så att säga men däremot härbort igenom är det utpekade som ett sånt område så vi har ju ehm... men också den bedömningen att det är bra med industriområden och jag kan ju se poänger i ett blandstadstänk också så att säga men i bebyggelsen där vi ändå har sådana här områden som den brädgården är ju ganska bra att den ligger där och sådana saker.

J.T För man skulle ju kunna se det här som en liten blandstad?

J.A Jaa, det

J.T Eller vad tycker du?

J.A Det tycker jag definitivt jag tycker väl oftast blandstadsbegreppet blir lite väl insmalnat och tycker verksamheter har en väldigt viktig del också då va... att man också har arbetstillfällen inblandat i den vanliga bebyggelsen... sen är det ju svårt att kombinera in

bostadshus i ett sånt här område för det är störande verksamheter och så..men det är ju inte långt menar jag till (pekar på bostadshusen i Sandarna)... så jag tycker att det känns väldigt klokt att ha lite sådana där områden kvar

J.T I den här delen har det byggts... det är ju studentbostäder här nu... här hittade jag något..studentbostäder på varholmsgatan..det ligger en plan ute på samråd här nu och då är det det här området som skall tas i anspråk och exploateras... påverkar detta... försöker man arbeta sig in i industriområdet på nåt sätt? Finns det ett hot eller risk i framtiden att det kommer försvinna? Läget är ju attraktivt.

J.A Det är klart att det är sånt man aldrig kan veta... hur med en expanderande stad att man kommer fram till att det är värdefullare med något annat sen har vi under överskådlig tid rätt mycket trafik här... lätt för höjda bullervärden naturligtvis... det ser ut som det är möjligt att man skulle kunna göra nåt med om man utformat bebyggelsen så man skapar tysta innergårdar... så har vi lite förhöjda med luftkvalitet och sånt... sen har vi dygnsmedelvärde överskrids ibland och så.

J.T I och med att leden är här? så kan det vara sådana höga bullervärden att man faktiskt inte får bygga bostäder här då?

J.A Man är där och tafsar på dom där..man gjorde ju en förenkling för att man skulle kunna bygga i mer extrema lägen så politiskt har man ju gått mer mot att utnyttja sånt här och man säger också att smålägenheter kan tåla mer... kanske att man ur ljudaspekt skulle kunna hantera det kanske..om man gör någon sorts kvartersstruktur med tyst gård... går inte att utesluta att det inte skulle kunna gå.

J.T Så det är möjligt?

J.A Ja det tror jag men man måste jobba med byggnadsutformningen för att få det att fungera.

J.T Sådana här områden, där det finns både mer eller mindre legala verksamheter alltså man får ju ha en fest i slutet lokal om man skriver upp sig på lister osv. Hur du generellt på sådana verksamheter?

J.A Vi har väl inga egentliga synpunkter... där det är våra inspektörer och bygglovssidan som hanterar sånt och generellt kan man säga att vi inte är ute och letar sånt... det är ett fastighetsägaransvar. Det som är den hemska bakgrunden det såg vi ju på hisingsbranden, det finns en mörk baksida av sådana här grejer... som man annars kan tycka har poänger givetvis.

J.A Jag har egentligen inga tankar kring det så att säga. Vi har inte automatisk rätt att gå in på en fastighet utan det är polisen som gör sånt... vi jobbar med förebyggande frågor som tillstånd och så vidare... sen kan vi lägga viten osv om man missbrukar sin fastighet.

....

J.T Den här delen av staden är något man vill bygga i... den tillhör väl ändå den här *Mellanstaden* som ni berättar om i ÖP va? Men i den ser jag iofs att det står att verksamhetsområden ska få vara kvar?

J:A Jaa, det tror jag är... det tänker jag...jag tänker tex på ringön... att man ändå ser poängen med sådana här typer av områden... men det är klart så fort man får in bostäder är det bullervärden som ska klaras och då finns det risk att man måste slå igen verksamheter liksom för att det är... själv tycker jag det finns stora poänger att det finns sådana här områden så man inte behöver ut med bil alltid.

J:T Ja, vad ser du för fördelar med ett sånt här område?

J:A Jag är själv på brädgården ibland och köper verktyg, trä och sådant. Skönt att inte behöva ta bilen alltid... det finns en tydlig poäng där liksom. Innerstaden har verkligen utarmats på denna typen av verksamheter... sen har jag ingen koll alls på andra verksamheter..bilverkstäder såg jag också iofs. och det är alltid bra.

J:T Finns det några framtidsutsikter för det områden liksom? Hur tror du, ponera en hypotes om säg 50 år

J:A Bra fråga... Jag tror det finns kvar med det läget det har. Det beror lite på hur samhällsutvecklingen ser ut också... Vi har ju bra tryck i staden men vi har rätt många andra områden som byggs ut så det finns ju att jobba med ett tag. Och i och med att detta området inte finns med i några utvecklingsområden än sålänge så skulle jag nog tro att det finns kvar.

....

J:T Blandstad, vad betyder det för dig?

J:A Att man har med sig dom här aspekterna också..det blir för snålt. Ibland begränsar man sig till om det finns hyresrätter och bostadsrätter så är det en blandstad men det räcker inte. Jag vill ha med fler saker för att kalla det för blandstad. Är det möjligt vill man gärna blanda ännu mer, ännu tätare i boendemiljön så länge det är icke störande verksamheter.

J:T Eller boende i verksamhetsmiljöer?

J:A Ja, eller är riskabelt då finns det risk att man slår undan benen för verksamheterna ifall de inte uppfyller krav. Därför är det nog nyttigt om man behåller sådana här små enklaver. Bostadsområden borde integreras med mer icke störande verksamheter och där tycker jag planinstrumenten borde vara lite flexibla för att pröva sådana grejer.

J:A Fixfabriken kanske kommer att trigga igång fler verksamheter.

J:T Just det.

....

J:T Vad hade jag mer... tycker du att arkitekturen i området är intressant?

J:A Ja det kan det väl vara... det är en tegelkåk t.ex... den v-formade med viss industrikaraktär och visst kan dom ha en poäng sen finns det ju inget skydd alls för dessa byggnader och det kanske är en poäng när man ska hantera dom iofs..sen va de en långa här som va lite rolig... det finns arkitektur här som är intressant, helt klart. Men om det finns någon som skulle söka rivningstillstånd hade vi fått svårt att hålla emot, skulle jag tro. Byggnaderna kan i framtiden vara till intresse att göra något annat med.

J.T Det kan vara ett bra skal ändå.

J.A Verkligen

J.A Men skall ändring till så krävs det att man ändrar planer och besluta att detta inte längre ska vara ett industriområde.

J.T Kan man dela upp områden i flera planer?

J.A Ja det kan man göra... studenterna klarar ju av det har man tyckt. Någonstans blir den en randzon där det kan uppstå ett problem också då kanske...det kan bli så att det kryper närmare och närmare så någonting är ju påväg att hända. Det krymper på det viset. Miljöproblem blir svårare och svårare ju närmre industriområdet man kommer. Sen är det alltid en fråga vid industriområden om markföroreningar osv kan vara stora kostnader att sanera.

J.T Egentligen finns det mycket som talar för att det kommer vara kvar?

J.A Ja, det tycker jag i alla fall. En vild gissning med 50 års perspektivet i alla fall.

J.T Det beror lite på hur samhällsutvecklingen ser ut ut också

J.A Ja, vart tar den modernistiska tanken vägen? blir det intressant med mer lokala verksamheter igen osv, Det blir intressant att följa.

....

J.T Finns det andra områden i stan som liknar detta?

J.A Ja, det finns ett område i högsbo vid Pååls bageri?

J.T Du menar pååls?

J.A Nej, Pååls... det är ett jättestort område som ligger vid Dag Hammarsköldsleden med industribyggnader som skall omvandlas till blandstad... och då blir det intressant ifall man behåller några av dessa kvaliteter eller inte.

J.T Jag hade nog inte några mer frågor egentligen, är det något annat du tänker på?

J.A Nej, egentlige inte. Inte vad jag kommer på nu.

BIL. 4. Transkribering från Varholmsgatan 7

J.T Finns det kvar?

P.W Ne det är ölbryggeri nu

J.T Beerbliotek?

P.W Nej, det är precis mitt emot här... tror allt dom gör heter goodahops

J.T Hur länge har skatelokalen funnits här?

P.W ganska exakt tre år... sedan början av april va det tre år sedan

J.T Va du med och startade det?

P.W Vi va tolv stycken

J.T Va va tanken från början?

P.W Jag och tre till ville i första hand ha någonstans att ha musikstudio och började prata med 8-9 pers som ville ha en skatepool och några ville ha kontor också och... eeh. ett rejält kök till att kunna ha lite tillställningar. Tanken va inte alls att ha fester i sån här skala

liksom. Lokalen är ganska dåligt byggd för det egentligen... och jag pushade ganska mycket för att få... tänka lite på tillgängligheten i lokalen

J.T För den är inte optimal just nu?

P.W Ne, den är ganska dålig. Dasset ligger ju ner där då. förbi och upp och ner förbi skatepoolen. Så sett är det tråkigt att arrangera grejer här.

J.T Vilken typ av verksamhet var det tänkt att bli här?

P.W En blandning mellan studio, skatelokal och verkstad, det är flera som är snickare som..jag snickrar en del och håller på med elfordon och cyklar och sånt.

J.T Ett slags ställe... för du jobbar inte heltid här va? Eller gör folk det?

P.W Ingen jobbar heltid här så... men det är några som liksom jobbar här som sitt arbete, på kontoret med webprylar eller... ens om flyttat in precis som jobbar med översättning och två stycken textilkonstnärer också.

J.T Vart är kontoret?

P.W Det är där uppe ovanför

J.T Okej, så dom hyr in här på något sätt?

P.W Eller dom är med i föreningen

J.T Vad heter föreningen?

P.W Varholmsgatan 7

J.T Det är en ekonomiskförening?

P.W En ideell förening

....

J.T Ni hyr lokalen av någon som äger den?

P.W Ja, av Magnus som äger flera hus runt om här... en parodi på fastighetsägare rån 80-talet

J.T Vet du vad han... bryr han sig nåt om verksamheterna här och lokalerna?

P.W Han vill tro att han bryr som om sina lokaler... att vara mån om saker... sen tycker jag att han är ganska oseriös som fastighetsägare

J.T Har han anställda som åker runt och sköter om fastigheterna?

P.W Hela lokalen bredvid är fastighetsskötarna som har... dom är skitroliga... det är två gubbar som närmar sig 70 och har väldigt svajig koll på allt som rör fastighetsvård... dom är jätteroliga och glömska

J.T Dom jobbar här i hela området då alltså

P.W Ja han har lite lokaler i Halland och Säve också så dom åker runt lite

J.T Har ni kontrakt länge? Tillsvidare?

P.W Ja vi hade... först va det tre år sen förlängs det ett år i taget om det inte händer nåt... vanlig företagsdeal

J.T Hur många är ni som är med i föreningen?

P.W Nu är vi femton

J.T Hur kommer det sig att ni valde just Kungssten?

P.W Alla bor ju typ runt om här... så vi kikade mest i det här området..och lite i fiskhamnen... men sen va vi och kolla på den här lokalen och den mittemot som är snickeri nu och tyckte att den här va bäst anpassad för det vi ville göra... så vi bestämde oss ganska snabbt för den här

J.T Vad är det med lokalen som är... hur skapar den förutsättningar för det ni gör?

P.W Den är lagom stor för det vi vill göra och har högt i tak... vilket är gött att ha om man ska ha en pool.

J.T Precis

P.W Och det ger möjlighet att bygga fler våningar där poolen inte är... kontoret är en våning och sen finns det en våning under med toaletter och studio och sånt..ja.

J.T Bra

J.T Samtidigt som lokalen har bra förutsättningar så är den ändå begränsande nämnde du..tex. vid fest

P.W Jaa, framförallt toaletterna... avloppet är längst in i lokalen så det inte går att ha folk som inte kan gå i trappor här

....

J.T Hur har området förändrats, på dom 3 år ni har varit här nu?

P.W Ja, i perioder har det varit väldigt mycket klubbar här på massa olika ställen.

J.T Just nu är det inte så mycket på grund av brandskyddskoll osv?

P.W Inte här i krokarna har dom inte varit... vi har inte resonerat så i alla fall... vi hade typ minst en i veckan ibland två ett tag och det blev jävligt jobbigt helt enkelt så vi orkade inte ha det... så nu har vi lite mer utvalda grejer nu... kanske en varannan månad... och och det som jag är med och arrangerar är ganska städade spelningar... med en spelning och en DJ... snälla människor och inte massa droger och så. Inte den crowden som annars gärna kommer om man kör lite hårdare grejer.

J.T I perioder har det vart mycket klubbar här i området liksom...

P:W Ja och då åkte ju polisen förbi här ofta... varje helg

J.T Här också?

P.W Vi har nåtts av rykten att det har varit civilpoliser här på en grej via en kompis frisör vars man är civilpolis. Han hade tyckt det var ganska städat och ordnat här.

J.T Det är den uppfattningen jag också fått när jag vart här

P.W Vi vill ju göra... vi har varit på tillräckligt många öliga, drogiga fester liksom och det är inte så ball tycker vi

J.T Vilka lokaler är det mer i området är det mer som har tillställningar liksom?

P.W Prins Victor vet jag inte om det finns längre... Generator har haft ibland, precis mitt emot här... där har vi vart med och kört ljud och ljus och grejer... vi körde kolonis 10års jubileum så körde vi både här och där liksom... den va en jävligt fin gatufest liksom

J.T Locus har väl haft här också?

P.W Aaa det är på generator

J.T Okej, vart ligger det?

P.W På nummer 12..ner bredvid bilverkstaden..dom är egentligen tält och festivaltältsmakare och uthyrare och har det som lite lager och verkstad.

P.W Sen är det nåt på Knipplagatan också..gatan utanför... lite längre ner som har haft en del spelningar och sånt. sen repar Den Stora Vilan här borta också

J.T Graveyard också va?

P.W Jo dom har vart här uppe nånstans... vet inte riktigt vart... det är nånstans uppe på taket som det har vart lite grejer på också... och King George då också.

J.T Finns det många lokaler som står tomma?

P.W Det är mycket som stått tomt länge... snickeriet flyttade in för snart ett år sen. Och även... det är en reklambyrå som flyttat in vid gatan... ingången vid lastkajen ute på gården... det har också stått tomt länge... även en lokal innanför den

J.T Så det är inte så himla högt tryck på lokalerna?

P.W Ne det brukar det inte vara.

J.T Ganska intressant ändå... kanske är dåliga på att annonsera ut sina lokaler?

P.W Sen måste man tackla honom som hyresvärd också... jag kan tänka mig att många blir skrämda av honom... jag är inte sugen på att ha mer med honom att göra

J.T Nej... men skulle han... kan han ses som ett hot för området? Skulle han kunna sälja ut området?

P.W Han är jävligt business av sig och pratar om att han är en bra affärsman. Han skulle säkert kunna sälja om han får pengar för det.

J.T Dom har ju byggt massa nya studentbostäder runt om här och det finns nya planer för studentbostäder också... läget som industriområdet har är ju bra, centralt egentligen samtidigt som kommunen värnar om sådana här områden ifall dom fungerar, vad det nu betyder...

P.W Ja så kan dom ju säga..det sa dom om långgatorna också liksom... tredje långgatan... där hade vi studio innan men det fick inte vara kvar

J.T För att?

P.W Studion låg bakom Rum 26, nedanför det Norrländska generalkonsulatet. Värden tog inte hand om fastigheten alls och det började forska in vatten i både lägenheten och i studion bredvid. Det var ett svartbygge fattade vi det som.

....

J.T Hur ser du generellt på sådana här områden? Vad betyder dom för städer?

P.W Eee, framförallt det behövs alternativa kulturlokaler liksom..det är där det roliga händer...det finns ju inga etablerade klubbar eller krogar som testar nya saker utan det är bara samma gamla grej... och folk är ju mycket gladare och skötsamma här... om det inte är en krog... väldigt svårt att förstå varför riktigt... kanske att det blir billigare men folk kan ju inte bli glada och få ökad moral bara för det är billigt.

J.T Det kanske känns som man är hemma hos någon lite mer?

P.W Ja, kanske.

J.T Samarbetar ni mellan lokalerna? Du lånade t.ex en pallyftare innan såg jag

P.W Ja men absolut...jo det är klart man pratar med sina granna och lånar grejer och hjälper till..ingen av oss går liksom i tankarna i konkurrenter eller så alls...

J.T Det kanske är en grej som bygger området's själ?

P.W Jaa, det ligger t.ex två finsnickerier jämte varandra där alla gör samma grej men dom har lite olika maskiner och dom har blivit polare och lånar grejer av varandra.

....

J.T Vad tror du om utvecklingen av området? Hur vill du att det ska utvecklas?

P.W Vi har pratat mycket om att försöka samordna alla som jobbar med kultur på ett eller annat sätt... det finns ju jättemycket replokaler här t.ex. Hela våran bottenvåning har studiefrämjanden som replokaler... ee å det är flera ställen som har spelningar och sånt..kanske att man skulle ha någon Kungsstens dag eller nåt och ha som dags-och kvällsfestival med spelningar... vi har haft en del spelningar ute på gården..det är ett jävligt gött område..framförallt när vi hade den här 10-årsfesten för koloni... flera hundra pers gick framotillbaka och hängde på gatan... det blev en jävligt fin gatufest liksom.

J.T tänker du att det ska utvecklas till ännu mer sånt kanske?

P.W Ja, men det var 2-3 år sedan vi hade det... det hade vart roligt att... eeh, något blir etablerat nätverk... att försöka arrangera det en gång om rådet.

J.T Finns det en risk för att blir för... hur ska man säga... att det blir för etablerat?

P.W man kan göra det ganska punkigt ändå... man behöver inte sälja alkohol... det får folk ta med sig... eller så kan man skaffa tillstånd... jag har aldrig skaffat tillstånd i Göteborg men jag arrangerar en festival i Dalsland också

J.T Skogsfesten eller?

P.W Aaa, jag tror vi betalar 8000kr för tillstånd på ett år... och det är inte så jäkla stor kostnad för att få till det lagligt.

J.T Men att man fortfarande behåller känslan

P.W jag vet inte hur bra vi följer alla regler så... det ska ju egentligen vara ett avskilt område man säljer alkohol på... vi la några stockar som skiljde av barområdet... vi vill ju inte ha det avskilt på något sätt och skiter i om vi förlorar pengar på att folk tar med sig medhavd alkohol in på området..det är skitjobbigt att sälja alkohol och inget vi tjänar speciellt mycket pengar på. Jag försöker arbeta med de villkor som finns och försöker skaffa tillstånd för grejer. Det går att göra saker inom lagens ramar utan att det blir någon tråkig krog.

....

J.T Tror du att Kungssten kommer förändras om 10 år?

P.W Det har ju redan flyttat in en reklambyrå och jag tänker att det kanske är trendiga, småskaliga företag som kommer hit

J.T Ser du starten på gentrifieringen här nu?

P.W Ja, det är klart... Majorna har väl gentrifierats länge

J.T Vad ska vi prata om nu? Områdets framtid, det är svårt att pausa en utveckling, vare sig man vill det eller inte och det är synd för industrierna om dom försvinner..

P.W Små industrier tenderar väl till att försvinna...

J.T Säg att samhällsutvecklingen återgår till ett mer småskaligt

P.W Ja, det kanske är trendiga, småskaliga grejer som kommer hit... det får väl Beerbliotek kvala in som... vi också kanske.

J.T Vad tänker du om ett drömscenario för Kungssten, säg 10 år?

P.W Jaa har inte tänkt så långt riktigt.

J.T Om man drar jämförelser med Ringön och frihamnen som är tänkta att exploateras väldigt hårt...

P.W Jag förstår tanken med ringön och frihamnen... men här är det inte lika tomt som där. Det ligger inte i direkt anslutning till bostäder... det här ligger ju mitt i Majorna nästa...mitt bland bostäder... det är väldigt nära för folk att ha lokaler här. Jag gissar att om 10 år kommer det vara fler och fler små producenter av olika slag här. Förhoppningsvis små producenter av sånt som funkas nu för tiden.

J.T Kan du se ett problem med att det utvecklas till att det bara är det? Som ett nav av små aktörer? Är det bara positivt?

P.W Det är det redan, tycker jag

....

J.T Vad tycker dom arkitekturen?

P.W Det är mycket... huset tvärsöver gatan där... det är ganska gött... dom här husen är ju betonghus som fått plåtfasad

J.T Klubb Svartedalen har varit här va? Är det några av er som är involverade i de?

P.W Nja vi samarrangerar evenemangen bara

J.T Ni tar betalt för evenemangen?

P.W Vi tar betalt för hyra och utrustning för vi har ju typ allt här... resten går till arbete

J.T Hur mycket betalar ni i hyra?

P.W Det är 230kvm och vi betalar ungefär 16 tusen i månaden

BIL. 5. Transkribering från Premium urval

J.T Hur länge har ni vart här?

R.L Fyra år, så jag är relativt ny i området men alla känner alla i området i stort sett

J.T Vilken typ av verksamhet är det här?

R.L Proffsbutik för arbetskläder, kemikalier och hygienartiklar

J.T Hyr du fastigheten?

R.L Hyr av mig själv

J.T Du äger den? Du har köpt fastigheten?

R.L Ja, det är en av dom få tomterna som är friköpta..annars är det mycket tomträtt här i området..det tror jag är guld

J.T Det är säkert bra... känner du till fastighetsägaren Magnus?
R.L Magnus har ju Cadema AB då
J.T Just det, ett fastighetsbolag?
R.L Japp, har den lilla tårtbiten som delar av Varholmsgatan där
J.T Hur många arbetar ni här?
R.L Aaa, det är bara jag här... oså hyr jag ut 80 kvadrat till Brother symaskiner... till hasse han betalar värme och strömmen... Han lagar symaskiner och säljer märket Brother... har köpt min skrivare hos honom... köpte en färglaserskrivare hos honom också
J.T Hur kommer det sig att du ville etablera dig här?
R.L För att jag bor 2km söderut
J.T Närheten till jobbet så sett?
R.L Det gavs ett tillfälle att köpa lokalen
J.T Är priserna billigare här än normalt?
R.L Nej, det tror jag inte... något lägre kanske. Det finns många slitna fastigheter här som har några år på nacken men det är byggt på den tiden då det byggdes ordentliga hus.
J.T Hur ser du på övriga verksamheter i området?
R.L Det är kompletterande verksamheter som är bra för varandra... bilverkstäder, snusfabrik, ölbryggerier... svartklubbar och
J.T Tycker du att området är väl fungerande?
R.L Ja det får man säga
J.T Har du märkt av svartklubbarna?
R.L Jaa det gör ju att det är folk i området så inbrottstjuvarna kanske drar sig för att bryta sig in på småtimmarna..det är positivt

....

R.L Magnus på Cadema har ju mycket att berätta om yuppietiden på 80-talet... Han var ju barndomskompis med Hans Thulin, den där fastighetskillen då som köpte upp fastigheter på 80-talet och höjde hyrorna
J.T Han är en av dom?
R.L Ne han är inte alls samma dimension men han har kontakt med Hans Thulin... han va ju stor kung på yuppietiden... en utav Sveriges mest jagade människor... han blåste många
J.T Det har vart en mc-klubb här innan sa du..dom la ner för 4 år sedan eller hur va det?
R.L Ja eller dom finns fortfarande men dom har ingen lokal
J.T Hising Island MC?
R.L Hising Island MC
J.T Va dom legala eller?
R.L Det var snälla människor som inte va knutna till någon annan org.
J.T Dom hade många gäster, upp till 400 stycken, sa du innan, blev det en konflikt?
R.L Ja, i och med att den andra klubben sa att... dom ville ju gärna ha del utav kakan då...
J.T Så dom fick flytta på sig

J.T Vad tänker du göra med rummet där ute?

R.L Jag tänker nog bygga butik hela vägen ut

J.T Det är ganska stor yta?

R.L Ja, 20m långt och 8m brett

J.T Roliga affischer där ute förresten

J.T Finns det samarbete mellan verksamheterna Kungssten

R.L Ja, vi handlar utav varandra. Ska jag laga bilen går jag till Ekeback motor, ska jag ha staket eller något annat går jag till smeden intill och ska jag ha något jobb gjort inom bygg går jag till brädgården

J.T Vad tror du om Kungssten om 10 år?

R.L Det ser likadant ut

J.T Varför tror du det?

R.L Därför att det inte är så mycket att göra... det enda kommunen är att höja tomträtterna då kanske.

J.T Det ska ju byggas mer studentbostäder i skogspartiet bakom bryggeriet... finns det risk att det kryper närmre?

R.L Ja, jag äger ju min tomt här

J.T Ja det är lite unikt

R.L Tomträtter kan dom ju säga upp och jämna med marken med inte min

J.T Vad har du för förhoppningar för området?

R.L Man vill inte se några höghus men... ungefär som den modulstudentboendet som ligger vid spårvagnshållplatsen det är okej...

J.T Bullerproblemet då?

R.L Det finns ingenting som låter här... det är trafikleden som låter mest här...det skulle vara plåtslageriet här då på andra sidan som låter lite.

J.T Ställer du dig positiv till fler andra verksamhetsyttringar som klubb och kultur i området?

R.L Jag hoppas att dom borgerliga vinner valet i Göteborg... då kommer öppettiderna förändras..och då kommer vit verksamhet kunna ha öppet så länge dom vill... jag är ju kompis med moderaterna då i högsta ledningen..jag är själv med i moderaterna väst... det var väldiga protester från moderaterna när dom skulle införa detta... då kommer kanske svartklubbarna kanske minska ner... sen finns det en viss folkgrupp som tycker det är lite kul att gå på svartklubb

J.T Hur ser du generellt på den typen av verksamheter?

R.L Det är en gråzon... vet inte vad jag ska tycka riktigt... ofta då när man ser svartklubbar så blir det väldigt mycket tomflaskor och ölburkar... och det hivar dom ju nånstans... det är inga miljövänner som driver svartklubbar... dom hivar ut det på fel ställe om det så ligger en återvinningsstation 50 meter bort

J.T Är det nåt du märkt av här?

R.L Ja det kommer stora mängder med svarta sopsäckar...

J.T Tycker du arkitekturen är intressant?

R.L Jag gillar att det är låg industri... skulle K-märka hela området kanske..unik med småskalig verksamhet att dom har nånstans att vara..jag tycker det känns lika häftigt här som sjöbergen på andra sidan leden

J.T spelar det någon roll i framtiden om det verksamheterna är industrier eller... barer och restauranger?

R.L Det finns så mycket barer och restauranger nere vid Mariagatan så jag tror inte det finns kundunderlag för det här

J.T Finns det något annat du vill säga?

R.L Jag gillar att det är så många olika verksamheter... sen ligger det bra... det är lätt att ta sig hit både från Hisingen och från stan och Frölunda

BIL. 6. Transkribering från Beerbliotek

J.T När flyttade ni in hit?

B.B Ett halv år sedan ungefär

J.T Beerbliotek heter firman va?

B.B Ett bryggeri är det

J.T Innan va ni väl nere på...

B.B Vi har ett bryggeri nere vid Klippan också

J.T Så ni har expanderat hit?

B.B Vi har växt ganska stort

J.T Hur länge har ni vart här?

B.B Ett halvår ungefär... vi flyttade hit i November

J.T Hyr ni lokalen eller har ni köpt den?

B.B Vi hyr lokalen av en kille som äger hela huset vad jag förstår...Ola heter han

J.T Hur många är det som arbetar här?

B.B Vi är fem som är här heltid just nu... sen är det några som kommer och går. Delägarna gör någon enstaka grej ibland

J.T Varför etablerade ni er just här?

B.B Det var en lämplig lokal och vi har velat hålla oss lokala - stanna i Majorna. Detta är vårt hem om man säger så. Lokalen var lämplig och vi fick lov att bygga om den som vi ville - vi behövde mycket lagerplats och det fanns det.

J.T Har ni haft någon erfarenhet av Kungsstens Industriområde sen innan?

B.B Ne, eller jag har vart på svartklubb här innan... King George sen har jag vart längre ner på gatan på hårdrocksklubb och sen har jag vart på spelning på knipplagatan

J.T Det är en ganska stor del av Kungssten... hur ser du på att det finns sådana verksamheter i området?

B.B Det stör inte mig ett skit

J.T Du ser bara positivt på det?

B.B Ja det är liksom inget jag stör mig på här egentligen... nånting..det är... ja

J.T Finns det nåt samarbete mellan verksamheterna?

B.B Vi jobbar en del med hyrljudet... om vi t.ex. ska ha ett event här... hyr ljud från dom och så...delägarna har bra kontakt med snickerierna också

J.T Här ska det bli ett nytt bostadsområde med fler studentbostäder...

B.B Hur nära då?

J.T Vet inte

B.B Okej

J.T Hur ställer du dig till det?

B.B Det är lite tråkigt men lite kul också. Jag förstår ju att det behövs fler bostäder i staden samtidigt som det är tråkigt att man tar bort en möjlighet till... det är inte jättemånga som är där och går men det är ändå en grönyta som är ganska trevlig att se på och vi har en modell stor gastank...vet inte hur nära dom får lov att bygga.

J.T Vad tror du generellt om att det kryper på med bostäder? Läget är ju attraktivt

B.B Ja, det ligger bra till...ee..vi kommer nog aldrig släppa lokalen helt och hållet vi vill ju fortfarande ha kvar...det va ett av dom få ställena i Majorna som man kunde få så stor lokal som vi behövde...

J.T Varför ville ni vara kvar i Majorna?

B.B Ne men det är det...delägarna bor här nästan allihopa